

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Alena Vojáčková

**K některým problémům člověka, kultury a společnosti v
dílech Sigmunda Freuda**

Vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen
prameny, které jsou uvedené v seznamu literatury.

V Litenčicích dne 3.7.2020

.....

Podpis

Děkuji vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Petru Zimovi, Ph.D., za cenné odborné rady, připomínky, ochotu a čas, který mi věnoval při zpracovávání mé práce.

Obsah

Úvod.....	7
2 Život Sigmunda Freuda	9
2.1 Rodný dům Sigmunda Freuda ve městě Příbor	18
2.2 Freud v dnešní Olomouci.....	19
3 Místo Sigmunda Freuda v dějinách psychologie.....	20
3.1 Psychodynamická psychologie.....	20
3.2 Psychoanalýza.....	20
3.2.1. Původ a vznik psychoanalýzy.....	21
3.2.2 Historický vývoj psychoanalýzy.....	22
4 Freudovo pojetí člověka.....	25
4.1 Pudy	25
4.1.1 Pud života (eros)	25
4.1.3 Pud smrti (Thanatos).....	26
4.2 Úzkost	26
4.3 Topografický model psychiky	26
4.3.1. Nevědomí.....	27
4.3.2 Předvědomí	28
4.3.3 Vědomí.....	28
4.4 Strukturální model osobnosti	29
4.4.1 ID	29
4.4.2 EGO	30
4.4.3 SUPEREGO.....	31
4.5 Vývojová stádia dítěte	31
4.5.1 Orální stádium.....	32
4.5.2 Anální stádium.....	32

4.5.3 Falické stádium	33
4.5.4 Latentní stádium	33
4.5.5 Genitální stádium	34
4.6 Oidipovský a Elekťin komplex	34
4.6.1. Oidipovský komplex	35
4.6.2 Elekťin komplex	35
4.6.3 Negativní oidipovský komplex	36
4.7 Narcismus	36
4.7.1 Abnormální narcismus	36
4.8 Smysl lidského života	37
4.9 Zdroje lidského utrpení	37
4.10 Pocit viny	37
4.11 Neurózy	38
4.11.1 Léčba neuróz a metoda volné asociace	39
4.12 Hysterie	39
4.13 Sny	40
4.13.1 Sny u dětí	41
4.13.2 Výklad snů	42
4.13.3 Vztahy mezi sny a duševními chorobami	42
4.14 Chybné úkony	42
4.14.1 Překnutí a zapomínání	43
4.14.2 Ztrácení a zakládání věcí	44
4.15 Vtip	44
4.16 Ironie	45
4.17 Konec lidského života – smrt	45
5 Pojetí kultury a společnosti u Sigmunda Freuda	47
5.1. Kultura	47

5.1.1 Individuální svoboda.....	48
5.1.2 Vztah lásky a kultury	49
5.2 Společnost.....	49
5.2.1 Tabu	49
5.3 Náboženství	50
6 Využití tématu ve výuce OV a ZSV	52
Závěr	55
Prameny a literatura	57
Internetové zdroje	59

Úvod

„Vzdáte-li se kouření, pití a milování, nebudete ve skutečnosti žít déle, ale jen vám to tak bude připadat.“

Sigmund Freud

Myslím si, že výše zmíněný výrok patří mezi velmi známé a často používané citáty. Dle mého názoru vystihuje to, že i přesto, že se člověk vzdá všech svých závislostí a oblíbených činností, bude žít stejnou dobu jako s nimi, ale neužije si svůj život naplno. Domnívám se, že se nemusí jednat pouze o zmíněné činnosti, ale jakékoli zájmy či koníčky, kterými člověk vyplňuje svůj volný čas. Svůj volný čas můžeme vyplňovat různými druhy sportu, umění či vzděláváním. Zastávám názor, že člověk by měl žít naplno každou minutu svého života, protože bez aktivity se může zdát život dlouhý a nudný. Každý den uplyne rychleji, pokud kromě plnění povinností trávíme volný čas tím, co nás baví a naplňuje. Dalším z důvodů, proč je nutné si užívat svůj život je ten, že nikdo neví, kdy, kde a za jakých okolností jeho život skončí.

V mé diplomové práci se budu zabývat stěžejními myšlenkami Sigmunda Freuda, které se týkají člověka, kultury a společnosti. Tuto osobnost jsem si vybrala, protože patří mezi nejvýznamnější osobnosti 20. století. Mezi další důvody pro výběr tohoto tématu patří narození Sigmunda Freuda na území České republiky, konkrétně ve městě Příbor, které se nachází v Moravskoslezském kraji a také pro jeho krátký pobyt v Olomouci v roce 1886, ve které absolvuji své vysokoškolské studium.

Práce je rozčleněna do pěti kapitol. První kapitola se týká života Sigmunda Freuda. Představuje jeho rodný dům v Příboře, hovoří o jeho dětství a rodině a seznámí nás s jeho odkazem v dnešní Olomouci. Dále popisuje zařazení psychoanalýzy v rámci psychologie a vliv Sigmunda Freuda na vývoj psychologických směrů. Další kapitoly se věnují pojetí člověka, kultury a společnosti. Šestá kapitola je zaměřena na využití tohoto tématu v oblasti vzdělávání v rámci výuky občanské výchovy na základních školách a v rámci základu společenských věd na středních školách.

Hlavními zdroji pro mou diplomovou práci jsou díla O člověku a kultuře, Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924, Nespokojenost v kultuře, Výklad snů, Přednášky k úvodu do psychoanalýzy, Totem a tabu: Vtip a jeho vztah k nevědomí: Teoretická část, jejichž autorem je Sigmund Freud. Mezi další zdroje patří například knihy Freud od Anthony Storra, Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí od Michala

Černouška či dílo Freud v komiksovém zpracování, které napsali autoři Richard Appignanesi a Oscar Zarete.

Domnívám se, že spousta myšlenek Sigmunda Freuda je i v současné době aktuální, platná a často využívaná. I když někteří autoři tohoto psychologa kritizovali a neztotožňovali se s jeho názory, přesto jím bylo mnoho autorů v nemalé míře ovlivněno a často se inspirovali jeho ideami ve svých dílech a myšlenkách.

Cílem této práce je shrnutí hlavních informací o životě a působení Sigmunda Freuda, jeho vlivu v rámci psychologických směrů a názorů na člověka, kulturu a společnost s využitím náhledu na psychoanalytiko životní dílo a rozbořem jeho literárních děl. K vypracování této práce budu využívat také děl jiných autorů, kteří myšlenky a teorie tohoto významného psychoanalytika rozebrali ve svých vlastních dílech a zároveň je zjednodušili natolik, aby byli přijatelnější a čitelnější pro širší okruh čtenářů.

2 Život Sigmunda Freuda

Sigmund Freud byl neurolog, psychiatr, psycholog a zakladatel psychoanalýzy, který se narodil na území České republiky, ale většinu svého života prožil ve Vídni. Jeho názory bývaly a jsou oceňovány, ale zároveň i kritizovány, přesto jeho vliv na společnost a psychologii byl a je doposud velice významný a znatelný.

„Jméno Freud je německým překladem hebrejského Simcha, což znamená radost. Sigmund Freud se tedy původně židovsky jmenoval Schlomo Simcha, přičemž Schlomo (neboli Solomon) je jméno, které dostal po dědovi zesnulém krátce před jeho narozením. Schlomo Simcha znamená „moudrý muž, který se těší z učení“. Možná, že tento význam poněkud ovlivnil Freudovo myšlenkové zaměření.“¹

Sigmund Freud se narodil 6.5.1856 v moravském Freibergu, v současnosti se toto město nazývá Příbor na Moravě. V období jeho narození byly české země součástí rakousko-uherské monarchie, v jejímž čele stál František Josef I.

Předkové Sigmundova otce žili v Kolíně nad Rýnem, odkud v době pronásledování Židů ve 14. či 15. století přesídlila na východ a v 19. století se navrátila přes Halič do Rakouska.²

Otec Sigmunda Freuda se jmenoval Jákob Koloman Freud, pocházel ze starého židovského rodu a živil se obchodováním s látkami a vlnou. Na Moravu se přestěhoval v roce 1844 a pracoval v příborské továrně, která se zaměřovala převážně na výrobu textilního zboží. Od pobytu na Moravě očekával zlepšení svých životních podmínek. Z prvního manželství měl dva syny a v době uzavření sňatku se Sigmundovou matkou byl již ve svých čtyřiceti letech i dědečkem.³

Matka se jmenovala Amalie Freudová, rozená Nathanssonová, která byla druhou manželkou jeho otce. Amalie se narodila 18. srpna 1836 v Brodech v Haliči, vyrůstala v Oděse a následně dospívala ve Vídni.⁴ Amalie se stala matkou ve dvaceti letech, v době těhotenství si nechala předpovědět svou budoucnost a věštkyně jí sdělila, že se jí narodí

¹ CVEKL, Jiří. *Sigmund Freud*. 2. vyd. Přeložil Ota FRIEDMANN, přeložil Jiří CVEKL. Praha: Orbis, 1967, s. 12

² FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 10

³ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 11

⁴ FIALA, Jiří a Kamila HOLÁSKOVÁ. *Sigmund Freud v Olomouci roku 1886*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2018, s. 30

syn, který bude génius.⁵ Od smrti Jáкова v roce 1896 žila v rodině Sigmunda, který měl se svou matkou velmi pevný vztah.

O svém prvorozeném potomkovi mluvila jako o „svém zlatém Sigim“ a stal se jejím nejoblíbenějším dítětem ze všech osmi potomků. Sigmund se domníval, že její obliba je způsobena jeho sebedůvěrou.⁶ Amalie Freudová odešla ze světa v roce 1930, v době, kdy Sigmundovi bylo již 74 let.

Přestože oba rodiče byli vyznavači židovského náboženství a Sigmund si uvědomoval, že je Žid, nebyl praktikujícím, protože o veškeré náboženské víře tvrdil, že se jedná pouze o iluzorní záležitost.⁷

V době pobytu v Příboře o něj pečovala chůva, která mluvila česky a byla vyznavačkou katolického náboženství. Často Sigihou brala na různé slavnosti do kostela. Chůvu měl velmi rád, proto jí dával krejčary a různé předměty, které ve svých třech letech považoval za cenné. V dospělosti na ni vzpomínal jako na starou, nevzhlednou, ale přesto inteligentní dámu.⁸

Ve věku tří let se Sigmund Freud se svou rodinou přestěhoval do Lipska, kde žili po dobu jednoho roku. Následující rok se se svými rodiči a sourozenci přestěhoval do čtvrti Lepoldstadt ve Vídni, která byla v tomto období hlavním městem habsburské říše. Následně tam absolvoval i školní docházku.

Nejprve navštěvoval základní školu, po jejímž absolvování uměl latinsky, řecky, německy a hebrejsky, ale učil se i anglicky, francouzsky, italsky a španělsky. Ve svých osmi letech se začal věnovat čtení Shakespeareových děl.⁹

V dětství Freud považoval za své oblíbené hrdiny anglického vojevůdce a politika Olivera Cromwella a kartaginského vojevůdce Hannibala, kterého obdivoval, protože byl semitský vůdce a bojoval proti Římanům. Tento jeho výběr prokazuje to, že měl odmítavý

⁵ MIKOTA, Václav, LOUŽEK, Marek, ed. *150 let od narození Sigmunda Freuda: sborník textů*.

Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006, s. 3

⁶ STORR, Anthony. Freud. Praha: Argo, 1996, s. 6

⁷ STORR, Anthony. Freud. Praha: Argo, 1996, s. 6

⁸ MIKOTA, Václav, LOUŽEK, Marek, ed. *150 let od narození Sigmunda Freuda: sborník textů*.

Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006, s. 82-83

⁹ STORR, Anthony. Freud. Praha: Argo, 1996, s. 7

postoj k císařské Vídni, ve které od svých 4 let žil, protože Rakousko bylo v tomto období antisemitské a většina obyvatel se hlásila k římskokatolické církvi.¹⁰

Po dokončení základní školy nastoupil na Sperlovo reálné gymnázium, kde patřil mezi nejlepší studenty, proto ho profesori téměř nevyvolávali, jelikož se domnívali, že vše umí. Jeho hlavními zálibami v tomto období byla literatura a filosofie. Několik měsíců před maturitou se rozhodl pro studium medicíny, což bylo ovlivněno statí Johanna Wolfganga von Goetheho „O přírodě“.¹¹ Tématem jeho závěrečné práce na gymnáziu byly motivy při volbě povolání.¹²

V roce 1873 začal své studium na univerzitě na lékařské fakultě ve Vídni. Z počátku svých studií byl zklamaný kvůli tomu, že se od něj očekávalo, že se bude stydět za své náboženské vyznání, což pro něj bylo nepochopitelné, dle jeho názoru by se člověk neměl za svoje vyznání a původ stydět. Z tohoto důvodu se později dostal do opozice ostatním studentům.¹³ V době studií na vysoké škole navštěvoval mimo jiné i semináře z logiky a filosofie.

Ve svých 16 letech trávil část prázdnin v Příboře u rodiny Flussových, často pobýval v lese a snil o erotických dobrodružstvích s dcerou svých hostitelů Giselou, do které se zamiloval.¹⁴

Mezi lety 1876-1882 pracoval s několika drobnými pauzami ve fyziologické laboratoři Ernsta Brückeho. Věnoval se úloze z histologie nervové soustavy, kterou vyřešil a poté dále pokračoval ve zkoumání.¹⁵ Během působení u Brückeho zveřejnil čtyři články týkající se neuroanatomie, které se staly stěžejním bodem pro kariéru vědce zabývajícího se výzkumem.¹⁶

¹⁰ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 8

¹¹ MIKOTA, Václav, LOUŽEK, Marek, ed. *150 let od narození Sigmunda Freuda: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006, s. 3

¹² FIALA, Jiří a Kamila HOLÁSKOVÁ. *Sigmund Freud v Olomouci roku 1886*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2018, s. 35

¹³ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 10

¹⁴ MIKOTA, Václav, LOUŽEK, Marek, ed. *150 let od narození Sigmunda Freuda: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006, s. 83

¹⁵ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 11

¹⁶ SCHWARTZ, Joseph. *Dějiny psychoanalýzy*. Praha: Triton, 2003, s. 36

V březnu roku 1881, o tři roky později, než byla běžná doba studia úspěšně završil své studium na lékařské fakultě, následně se Freud specializoval na vnitřní lékařství, protože v tomto období ještě neurologie jakožto samostatný obor neexistovala.

V roce 1882 se sblížil s Martou Bernaysovou, které bylo 21 let a po dvou měsících vztahu se s ní tajně zasnoubil. Martha svým charakterem byla podobná jeho matce Amalii. Jediným problémem jejich vztahu byl nesouhlas rodičů snoubenky, kteří trvali na tom, aby měl Freud stálé zaměstnání a pravidelný příjem. Za čtyři roky si napsali více než 1500 dopisů.¹⁷

Od roku 1883 pracoval ve Vídeňské všeobecné nemocnici, kde získával lékařské zkušenosti, aby mohl zahájit svou lékařskou praxi.¹⁸ V tomto období působil i v Ústavu anatomie mozku na oddělení klinického výzkumu. „*Vymyslel postup, při kterém se používalo k uvolnění neprobádaných jemných struktur nervového systému barvení zlatem, a doufal, že mu tento objev zajistí úspěch, který potřeboval.*“¹⁹

V rozmezí let 1884-1887 studoval účinky kokainu, nejprve ho začal užívat sám později ho předepisoval i své přítelkyni Martě. V roce 1885 pomáhal kolegům Carlu Kollerovi a Leopoldu Koenigsteinovi při operaci oka svého otce, přičemž použili kokain pro lokální anestezii.²⁰ Svým bádáním došel k závěru, že kokain pomáhá při žaludečních obtížích, depresích a bolestech a lze ho využít jako anestetikum.²¹

Na jaře roku 1885 získal díky svým klinickým a histologickým pracím docenturu v oboru neurologie. Díky doporučení Ernsta Brückeho mu bylo schváleno cestovní stipendium a mohl vycestovat do Francie.²²

V zimě mezi lety 1885-1886 pobýval krátce v Paříži, tento pobyt však velmi ovlivnil jeho myšlení, především v oblasti zkoumání hysterie.²³ Působil zde 19 týdnů díky grantu na studium u Jeana Martina Charcota, který byl světoznámým neurologem a ředitelem

¹⁷ FIALA, Jiří a Kamila HOLÁSKOVÁ. *Sigmund Freud v Olomouci roku 1886*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2018, s. 35

¹⁸ STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996, s. 8

¹⁹ SCHWARTZ, Joseph. *Dějiny psychoanalýzy*. Praha: Triton, 2003, s. 40

²⁰ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 17

²¹ FIALA, Jiří a Kamila HOLÁSKOVÁ. *Sigmund Freud v Olomouci roku 1886*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2018, s. 35

²² FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 12

²³ STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996, s. 17

ústavu pro choromyslné Salpêtrière.²⁴ Charcot odhalil podobu mezi hysterií a hypnotickým stavem a myslel si, že hysterie nesouvisí s ženskými pohlavními orgány, jak se dříve domnívali.²⁵

Od 9. srpna do 9. září 1886 pobýval Freud v Olomouci jako vrchní vojenský lékař v záloze. Po návratu z Olomouce uzavřel 13. září sňatek se svou snoubenkou Martou Bernaysovou.²⁶ Ve stejném roce si otevřel vlastní neurologickou ambulanci ve Vídni. Věnoval se především nervovým onemocněním. Hysterii léčil různými cviky, úpravou stravování, omezením stresových situací, masážemi, faradizací a koupelemi se studenou vodou. Byl si vědom toho, že hysterii nepatří mezi organická onemocnění nervového systému.²⁷

O rok později se v říjnu narodila prvorozená dcera Matilda. Freudovi měli celkem šest dětí, tři syny a tři dcery. Poslední dcera Anna se narodila v roce 1895 a jako jediná se věnovala problematice psychoanalýzy.

Manželka Marta se po celou dobu jejich manželství starala jak o svého manžela, tak o děti. Jejich manželství bylo po celou dobu jeho trvání harmonické.²⁸

V roce 1891 byla vydána jeho první práce týkající se dětských mozkových ochrnutí, kterou napsal ve spolupráci s doktorem a přítelem Oskarem Riem. Ve stejném roce také spolupracoval na vydání lékařského slovníku.²⁹

Společně se svým přítelem Josefem Breuerem rozšířil o své poznatky katarzní terapii hysterických poruch. Své pacienty zhypnotizoval a poté se jich ptal na negativní zkušenosti a zážitky. Roku 1895 vydal spolu s Breuerem spis „Studie o hysterii“, v němž popsali abreaktivní způsob léčby neuróz.³⁰

²⁴ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 19

²⁵ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 22–23

²⁶ FIALA, Jiří a Kamila HOLÁSKOVÁ. *Sigmund Freud v Olomouci roku 1886*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2018, s. 50–51

²⁷ SCHWARTZ, Joseph. *Dějiny psychoanalýzy*. Praha: Triton, 2003, s. 47–48

²⁸ STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996, s. 8

²⁹ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 17

³⁰ MIKOTA, Václav, LOUŽEK, Marek, ed. *150 let od narození Sigmunda Freuda: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006, s. 4

„Breuer byl vysoce inteligentní muž o čtrnáct let starší než já; naše vztahy byly záhy důvěrné, stal se mým přítelem a pomocníkem v obtížných životních situacích. Sdíleli jsme spolu všechny vědecké zájmy. Z tohoto vztahu jsem přirozeně více získal já. Vývoj psychoanalýzy mě později připravil o jeho přátelství. Nezaplatil jsem tuto cenu lehko, ale bylo to nevyhnutelné.“³¹

Mezi lety 1893-1895 se u něho opakovaně objevovala srdeční arytmie, která mohla být částečně způsobena kouřením doutníků, které patřilo mezi jeho oblíbené činnosti.³²

Když mu bylo čtyřicet let musel finančně zabezpečit manželku, rodiče, šest dětí i své sestry. Mezi jeho koníčky v tomto období patřilo hraní karet, houbaření, procházení se v přírodě a sbírání starožitných věcí.³³

Během svého života často cestoval a navštívil skoro všechny evropské státy, nejčastějším cílem jeho cest se stala Itálie. Jako suvenýry si dovážel starožitnosti, především předměty z antického období.³⁴

Jeho ordinace byla vyzdobena různými starověkými antickými soškami a jinými starožitnostmi, čímž později připomínal spíše pracovnu archeologa. Freud místo krompáče a lopaty však pracoval s nástroji psychoanalytické interpretace.³⁵

Freud měl bohatý vlastní snový život, z toho důvodu se také stal sám sobě pacientem. Jeho sny byly doprovázeny nepříjemnými nervovými příznaky. Informace získané sebeobjevováním sděloval v dopisech svému příteli berlínskému lékaři Wilhelmu Fliessovi, který na dálku prováděl analýzu jeho poznatků. V roce 1895 získal pocit, že rozumí procesu tvorby snů.³⁶

O čtyři roky později vyšlo jeho dílo s názvem Výklad snů, které se však zpočátku setkalo s neúspěchem a stalo se centrem kritizování akademických pracovníků.

³¹ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 18

³² STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996, s. 11

³³ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 48

³⁴ FIALA, Jiří a Kamila HOLÁSKOVÁ. *Sigmund Freud v Olomouci roku 1886*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2018, s. 37

³⁵ MITCHELL, Stephen A. a Margaret J. BLACK. *Freud a po Freudovi: dějiny moderního psychoanalytického myšlení*. Praha: Triton, 1999, s. 21

³⁶ MITCHELL, Stephen A. a Margaret J. BLACK. *Freud a po Freudovi: dějiny moderního psychoanalytického myšlení*. Praha: Triton, 1999, s. 28–29

Pátého března 1902 byl Sigmund Freud jmenován mimořádným profesorem, což svým podpisem stvrdil i císař František Josef. Jednalo se o mimořádné jmenování tzv. „Titel ohne Mittel“ (titul bez financí), protože běžně měl jedinec titul docenta do doby, než se stal řádným profesorem, kterým se Freud stal až v roce 1920.³⁷

V roce 1908 se poprvé sešli stoupenci psychoanalýzy, o kterou zprvu nejevili ostatní lékaři zájem. O rok později se konala Freudova přednáška o této metodě ve Spojených státech amerických.³⁸ V USA přednášel společně s C.G.Jungem ve Worcesteru na Clark University v rámci oslav dvaceti let existence. Na tuto událost je pozval rektor univerzity Granville Stanley Hall, který byl uznávaným psychologem a pedagogem. V rámci svého pedagogického působení přednášel o psychoanalýze.³⁹

„Psychoanalýza přestala být bludem, stala se cenou součástí reality. Od naší návštěvy neztratila již v Americe půdu, je neobyčejně populární mezi laiky a četní oficiální psychiatři ji pokládají za důležitou součást lékařského vyučování. Bohužel tam byla též notně rozředěna.“⁴⁰

Po jeho návratu se stalo hnutí psychoanalýzy v Evropě více aktivní. V této době také vznikla Vídeňská psychoanalytická společnost, do které patřili např. Hans Sachs, Alfred Adler nebo Carl Gustav Jung.

V roce 1910 se Freud stal světově uznávaným. V rámci psychoanalytického hnutí docházelo k hádkám mezi Freudem a ostatními stoupenci, čímž došlo k jejich rozpadu.⁴¹

Mezi Sigmundem Freudem a C.G.Jungem vznikl vztah, který bývá přirovnávám ke vztahu mezi otcem a synem. C.G.Jung otestoval jako první Freudovy psychoanalytické postupy při léčbě složitějších duševních chorob, než je neuróza. Časem však mezi nimi vznikaly rozpory.

V roce 1913 byla dopsána kniha *Totem a tabu* obsahující čtyři pojednání, která vysvětlují genezi prvobytného náboženství a zároveň podávají výklad o vzniku lidské společnosti.

³⁷ MARKUS, Georg. *Sigmund Freud a tajemství duše: životopis*. Praha: Paseka, 2002, s. 137

³⁸ FIALA, Jiří a Kamila HOLÁSKOVÁ. *Sigmund Freud v Olomouci roku 1886*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2018, s. 37

³⁹ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 41

⁴⁰ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 42

⁴¹ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 113

V roce 1920 vyšla jeho další práce s názvem *Mimo princip slasti*. Ve stejném roce se také uskutečnil šestý Mezinárodní psychoanalytický kongres v Haagu. Freudova psychoanalytická díla se od této doby přepracovávala a byla překládána do různých jazyků. O jeho myšlenky se také začali zajímat kromě psychologů a psychiatrů také umělci a literáti. Ovlivnil evropskou, ale i americkou meziválečnou kulturu.⁴²

V roce 1921 byla nejprve v Berlíně a následně i ve Vídni založena psychoanalytická škola a klinika.

O dva roky později u něj byla diagnostikována rakovina patra, která ho doprovázela až do konce života. Kvůli této nemoci podstoupil více než 30 zákroků, byla mu odstraněna celá horní čelist a pravá část patra. Následkem nemoci došlo také ke postupnému zhoršování vyjadřovacích schopností, sluchu a příjmu potravy. Přestože věděl, že tuto nemoc způsobuje kouření, nebyl schopen s touto oblíbenou činností přestat.⁴³

Roku 1930 byl městem Frankfurt oceněn Goetheho cenou za literaturu pro rok 1930. Jeho osobitý literární styl se začal objevovat již v období dětství.⁴⁴ Cenu na radnici za něj převzala dcera Anna. Udělení této ceny považoval za vrchol svého občanského života.⁴⁵

V průběhu dvacátých a třicátých let navazoval Freud přátelství s mnoha významnými osobnostmi této doby. Jeho blízkými přáteli se stali mimo jiné Stefan Zweig, Arnold Zweig, Thomas Mann, Romain Rolland a Albert Einstein. Dopisy, které si s těmito přáteli vyměnil se staly důležitými pro poznání jeho osobnosti, ale i pro vývoj psychoanalýzy. Všichni jmenovaní se později dostávali do opozice fašismu a byli ním omezováni ve své činnosti.⁴⁶

Do Freudova života se bezesporu také promítl nástup Hitlera k moci, což projevilo tím, že v květnu 1933 došlo k pálení knih Freuda i jiných autorů nacisty v Berlíně. O pět let později v měsíci květnu došlo k jejich obsazení Rakouska. Počátkem června téhož

⁴² MIKOTA, Václav, LOUŽEK, Marek, ed. *150 let od narození Sigmunda Freuda: sborník textů*.

Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006, s. 19

⁴³ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 155

⁴⁴ STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996, s. 12

⁴⁵ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 57

⁴⁶ CVEKL, Jiří. *Sigmund Freud*. 2. vyd. Přeložil Ota FRIEDMANN, přeložil Jiří CVEKL. Praha: Orbis, 1967, s. 71

roku opouští Freud i se svou rodinou Vídeň. Díky svým příznivcům získali azyl v Londýně ve Velké Británii.

„Dostalo se mu přijetí téměř královského, neboť v něm spatřovali významnou oběť nacistického barbarství a mohli se chlubit starou anglickou tradicí liberálních svobod, které na kontinentě byly tak často pošlapány. V tisku se objevovaly články vysoce hodnotící Freudovo dílo. Freud se ubytoval ve vile na Maresfield Gardens (číslo 20), v domě, který „je příliš krásný pro někoho, kdo tam bude bydlet jen krátce“.“⁴⁷

V závěru svého života trpěl silnými bolestmi, závratěmi, krvácením v ústech a vypadáváním vlasů, rakovina zasáhla také celou jeho tvář. Vzhledem k těmto zdravotním obtížím nevnímal problémy, které vznikly propuknutím 2. světové války. I přes všechny zdravotní problémy se věnoval své práci až do posledních dnů svého života. Zemřel 21. září 1939 v Londýně po aplikaci dvou centigramů morfia.⁴⁸

Poslední dny Freudova života popsal ve svém vzpomínkovém díle s názvem Freud žijící a umírající jeho osobní lékař Max Schur. Jedinými léky, které umírající zakladatel psychoanalýzy užíval byly dvě tablety aspirinu denně. Léky proti bolesti odmítal, protože tvrdil, že je lepší dát přednost jasnému myšlení, než aby byl oblouzněn omamujícími analgetiky. V září 1939 začal užívat v malém množství kokainový derivát. Schur ve svém díle uvedl, že ještě tři dny před smrtí se Freud věnoval četbě knih a přemýšlel.⁴⁹

Celý život si potrpěl na to, aby vypadal dobře a extrémně pečoval i o své oblečení, i když v době, kdy byl závislý na finanční podpoře svých přátel to nebylo jednoduché. V jednom z dopisů Wilhelmu Fliessovi se zmiňoval o každodenní péči holiče. Jeho styl oblékání zůstal jednoduchý po celý jeho život. V případě nouze, vždy pomohl těm, kteří to potřebovali.⁵⁰

Psychoanalýza jako významný psychologický a filosofický směr pronikla do antropologie, sociologie, náboženství, literatury, umění i okultismu.⁵¹ Z tohoto tvrzení lze

⁴⁷ CVEKL, Jiří. *Sigmund Freud*. 2. vyd. Přeložil Ota FRIEDMANN, přeložil Jiří CVEKL. Praha: Orbis, 1967, s. 80

⁴⁸ FIALA, Jiří a Kamila HOLÁSKOVÁ. *Sigmund Freud v Olomouci roku 1886*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2018, s. 38

⁴⁹ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 181

⁵⁰ STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996, s. 9–10

⁵¹ STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996, s. 15

vypozorovat rozsáhlost vlivu této metody. Vliv Sigmunda Freuda na psychologii je znatelný i v současnosti. Touto skutečností je dle mého názoru možné potvrdit předpověď věstkyně, kterou sdělila Amalii Freudové před jeho narozením.

2.1 Rodný dům Sigmunda Freuda ve městě Příbor

Rodný dům Sigmunda Freuda stojí v Příboře dodnes. Na průčelí domu je napsáno jméno majitele domu, kterým byl v době pobytu Freudových zámečník J. Zajíc. Nad tímto jménem je umístěna pamětní deska připomínající narození světoznámého lékaře Sigmunda Freuda.⁵²

V roce 2006 odkoupilo město Příbor rodný dům Sigmunda Freuda a následně proběhla rekonstrukce ve stylu 50. letech 19. století. Z Freudova bydlíště bylo vybudováno muzeum, jehož slavnostní otevření ke příležitosti 150. výročí jeho narození proběhlo za přítomnosti tehdejšího českého prezidenta Václava Klause 27. května 2006. V expozici v příborském muzeu je tento významný rodák představen prostřednictvím jeho myšlenek. V jednotlivých místnostech muzea se nachází údaje z Freudova osobního i profesního života včetně předmětů, které používal. Expozice je založena na fiktivním příběhu, ve kterém se psychoanalytik ve staří vrací do svého rodného města, které si pamatuje z dětství a při průchodu svým rodným domem vzpomíná na zásadní okamžiky osobního i profesního života.⁵³

Zajímavostí je, že muzeem provází návštěvníky prostřednictvím sluchátkového bezdrátového průvodce hlas Sigmunda Freuda.

Další dvě muzea věnována osobnosti Sigmunda Freuda se nachází v Londýně a ve Vídni v budovách, ve kterých strávil část svého života. Součástí všech muzeí jsou knihovny a odborné pracoviště. V příborském muzeu je naistalováno internetové spojení s muzei v Londýně a ve Vídni, kontakt návštěvníka s nimi probíhá po celou dobu prohlídky. Prostřednictvím tohoto kontaktu je možné zjistit informace o profesním i osobním životě Freuda, ale také se lze spojit se speciální knihovnou či navázat komunikaci se světovými odbornými institucemi, které se zabývají jeho díly.⁵⁴

⁵² ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 9

⁵³ Rodný dům SIGMUNDA FREUDA – Muzeum Příbor. *PRIBOR.CZ* [online]. [cit. 2020-05].

Dostupné z: <https://www.pribor.cz/cz/rodny-dum-sigmunda-freuda-muzeum/>

⁵⁴ Expozice v rodném domě S. Freuda. *RODNÝ DŮM SIGMUNDA FREUDA* [online]. [cit. 2020-05-25]. Dostupné z: <http://www.freudmuseum.cz/rodny-dum/expozice.php>

Nedaleko rodného domu se nachází zatravněná proluka, na které je umístěna busta tohoto nejcitovanějšího autora psychologických a psychiatrických knih dvacátého století.⁵⁵

2.2 Freud v dnešní Olomouci

Vzhledem ke skutečnosti, že se Sigmund Freud v roce 1886 účastnil vojenského cvičení v Olomouci si toto město připomíná přítomnost této významné osobnosti do dnes.

„Znovu se Sigmund Freud – přesně vzato plastika Viselec (též Zavěšený muž) zhotovená roku 1997 v atelieru sochaře Davida Černého a podle sdělení autora zpodobující věhlasného psychoanalytika – objevil v Olomouci na počátku září roku 2010. Stalo se tak u příležitosti výstavy v Galerii Mona Lisa, nazvané 3x1, jež prezentovala díla tří laureátů Ceny Jindřicha Chalupeckého, a to Davida Černého, Lukáše Rittsteina a Františka Skály.“ Tato plastika vysoká 2,2 metru visela od 31.srpna do 2.října roku 2010 za jednu ruku na trámu střechy olomoucké radnice nedaleko orloje.⁵⁶

V roce 2016 byla umístěna pamětní deska s bustou Sigmunda Freuda v domě s č.p.21 na Horním náměstí. Autorem této desky se stal akademický sochař Bohumil Teplý.⁵⁷ Umístění desky na budově, kde v současnosti sídlí kavárna Caffè Opera je záměrné, protože právě toto místo bylo pravděpodobně Freudovým nejoblíbenějším v době jeho pobytu v Olomouci. I v roce 1886 se na tomto místě nacházela kavárna.

⁵⁵ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 9

⁵⁶ FIALA, Jiří a Kamila HOLÁSKOVÁ. *Sigmund Freud v Olomouci roku 1886*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2018, s. 54

⁵⁷ FIALA, Jiří a Kamila HOLÁSKOVÁ. *Sigmund Freud v Olomouci roku 1886*. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci, 2018, s. 55

3 Místo Sigmunda Freuda v dějinách psychologie

Freudovy myšlenky se staly základem pro vznik individuální psychologie, analytické psychologie, dialektické charakterologie a neoanalytických směrů. Každý z těchto směrů rozvíjí odlišnou část Freudova díla, některé dokonce spojují myšlení Freuda a Adlera. Neoanalytické směry se zabývají zkoumáním Freudových myšlenek, dělí je na pravdivé a nepravdivé, opravují je a vytvářejí vlastní teorie.⁵⁸

Následující podkapitoly se budou věnovat směru, který sám Freud založil a jeho zařazení v rámci systému psychologie.

3.1 Psychodynamická psychologie

Do psychodynamické psychologie patří psychologické směry věnující se tomu, co je pod povrchem vědomí a rozboru podvědomé či nevědomé části lidské psychiky. Za základ lidského duševna považují právě podvědomí a nevědomí. Psychodynamická psychologie nejprve sloužila pro terapeutickou praxi, následně z ní byl vytvořen teoretický obecný koncept lidské psychiky a duševního vývoje. Mezi směry psychodynamické psychologie patří např. psychoanalýza (Sigmund Freud), analytická psychologie (Carl Gustav Jung), individuální psychologie (Alfred Adler). Společným znakem těchto směrů je kromě zkoumání nevědomí to, že zkušenosti nabyté v období dětství hrají důležitou roli pro následný vývoj jedince.⁵⁹

3.2 Psychoanalýza

Sigmund Freud formuloval na přelomu 19. a 20. století vlastní psychologický směr nazývaný se psychoanalýza. Stěžejní díla a myšlenky tohoto směru navazují na antickou, renesanční a osvícensko-moderní tradici a zároveň jsou v opozici proti idealisticko-mystickým směrům pozdní antiky, asketickému křesťanství a romanticko-spiritualistickým proudům.⁶⁰

Psychoanalytická léčba je založená na výměně slov mezi analyzovaným pacientem a lékařem. Pacient svému lékaři vypráví zážitky a přítomné prožitky ze svého života, stěžuje si a popisuje svá přání a citové vazby. Lékař svého pacienta poslouchá, snaží se

⁵⁸ CVEKL, Jiří. *Sigmund Freud*. 2. vyd. Přeložil Ota FRIEDMANN, přeložil Jiří CVEKL. Praha: Orbis, 1967, s. 174

⁵⁹ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada, 2006, s. 169

⁶⁰ CVEKL, Jiří. *Sigmund Freud*. 2. vyd. Přeložil Ota FRIEDMANN, přeložil Jiří CVEKL. Praha: Orbis, 1967, s. 140

řídít jeho myšlenkové pochody, usiluje o nasměrování pacientovy pozornosti určitým směrem, snaží se mu porozumět a podporuje reakce odmítnutí či přijetí, které svým působením vyvolává.⁶¹

V následujících podkapitolách se budu tomuto psychologickému směru založenému Sigmundem Freudem blíže věnovat, především jeho původu a historickému vývoji.

3.2.1. Původ a vznik psychoanalýzy

„Ačkoli má psychoanalýza v literatuře mnoho předchůdců, její počátky přímo z ní nepocházejí. Z historického hlediska má psychoanalýza místo v západní vědě jako systematická snaha o pochopení jednoho aspektu lidského prožívání světa – v tomto případě se jedná o naše prožívání vlastního vnitřního světa. Druhou hranici sdílí psychoanalýza s psychiatrií a medicínou. Západní tradice se snaží vyléčit to, co romantičtí psychiatři z devatenáctého století nazvali chorobou duše. Nevědomí mělo ještě před Freudem v medicíně dlouhou historii. Intelektuální hranice psychiatrie a psychoanalýzy jsou však naprosto odlišné. Psychoanalýza sdílí s psychiatrií stejný cíl, totiž nalézt efektivní léčbu duševní bolesti.“⁶²

Psychoanalýza se od psychiatrie odlišuje tím, že předkládá způsob pochopení hysterie jako konverze bolestného citového prožitku do tělesných symptom, předkládá odlišný pohled na původ nemocí. Její představitelé přichází s novým způsobem léčby, kterým je mluvení. Tímto způsobem zjišťují příčiny jejího vzniku zakotvené v lidských vztazích a nitru jedince. Třetí hranici tvoří psychoanalýza s akademickou psychologíí, obě vznikly koncem 19. století. Psychoanalýza se však inspirovala poznatky z neurologie a psychologie psychofyzickými teoriemi Gustava Fechnera a Hermanna Helmholtze, jež se zabývali lidským vnímáním fyzikálních signálů zvuku a světla.⁶³

Psychoanalýza se stala prvním směrem zabývajícím se neurózami a jejich léčbou. Její zakladatel rozeznával neurózy úzkostné (současné panické ataky) a psychoneurózy, které jsou psychicky podmíněnými poruchami.⁶⁴

⁶¹ FREUD, Sigmund a Jiří PECHAR. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Jedenáctá kniha. 2.* vydání. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 14–15

⁶² SCHWARTZ, Joseph. *Dějiny psychoanalýzy.* Praha: Triton, 2003, s. 9–10

⁶³ SCHWARTZ, Joseph. *Dějiny psychoanalýzy.* Praha: Triton, 2003, s. 10

⁶⁴ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie.* Praha: Grada, 2006, s. 169

„Zakladatel psychoanalýzy Sigmund Freud považoval za základní dynamické síly psychického dění nevědomé popudy sexuální a agresivní, které se společnost pokouší potlačovat a ovládat. Internalizace sociálních norem vede k tomu, že jsou pudové impulzy odsunuty z vědomí do nevědomí, odkud nadále ovlivňují chování a prožívání. V lidském psychickém životě tedy hraje významnou úlohu interakce mezi nevědomými silami a obranými mechanismy.“⁶⁵

3.2.2 Historický vývoj psychoanalýzy

Důležitými okamžiky pro vznik psychoanalýzy bylo vydání Freudovy a Breuerovy Studie o hysterii v roce 1895 a o pět let později vydání Freudova díla Výklad snů. Krátce po svém vzniku se psychoanalýza nesetkala se zájmem lékařů ani širší veřejnosti. Teprve v roce 1908 se poprvé v Salzburku sešli její stoupenci různých národností. O rok později přednášel Sigmund Freud společně s Carlem Gustavem Jungem o psychoanalýze na Clark University ve Worcesteru ve státě Massachusetts. Následně vzrostl zájem o psychoanalýzu i na evropském území.⁶⁶

V roce 1910 vzniklo Mezinárodní psychoanalytické sdružení, později byly zřízeny první pobočky ve Vídni, Berlíně, Budapešti, Curychu, Londýně, Holandsku, New Yorku, Panamě, Moskvě a Kalkatě. Prvním předsedou se na základě voleb stal Carl Gustav Jung. Toto sdružení vydávalo dva časopisy Ročenku pro psychopatologické a psychoanalytické bádání a Ústřední list pro psychoanalýzu.⁶⁷

Mezi lety 1911-1913 vznikla uvnitř psychoanalýzy roztržka, především mezi Carlem Gustavem Jungem, Sigmundem Freudem a Alfredem Adlerem. Účastníci sporu se v jeho průběhu zajímali o to, proč protistrana použila dané argumenty. Junga znepokojovala Freudova neurotická neschopnost akceptovat náboženské hodnoty a duchovní pocity. Adler zastával názor, že Freud zdůrazňuje roli sexuality jako příčinu neuróz z důvodu vlastní zkušenosti. Příznivci Freuda zastávali názor, že Adler se chová jako paranoidní bratr a Jung jako svůdný syn. Tento spor měl za následek i rozdělení společnosti podle sympatií k jednotlivým jeho účastníkům.⁶⁸

⁶⁵ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada, 2006, s. 169

⁶⁶ CVEKL, Jiří. *Sigmund Freud*. 2. vyd. Přeložil Ota FRIEDMANN, přeložil Jiří CVEKL. Praha: Orbis, 1967, s. 206

⁶⁷ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 39–40

⁶⁸ SCHWARTZ, Joseph. *Dějiny psychoanalýzy*. Praha: Triton, 2003, s. 98–99

Na sklonku první světové války byla psychoanalýza Sigmunda Freuda považována za nový přístup k chápání lidské psychiky. Ve společnosti vyvolala vlnu přijetí i odmítání. I v rámci psychoanalýzy samotné, existovaly odlišné názory.⁶⁹

Po skončení války proběhlo první setkání psychoanalytiků v roce 1920 v Haagu, který se nacházel na neutrálním území. Ve stejném roce byla Maxem Eitigonem v Berlíně založena psychoanalytická poliklinika.⁷⁰

Ve svém díle *O člověku a kultuře*, jehož první výtisky vyšly v roce 1933 Freud uvádí: „*Ve Francii vyšel zájem o psychoanalýzu od literátů. Abychom tomu porozuměli, musíme si vzpomenout, že psychoanalýza výkladem snů překročila hranice čistě lékařského zájmu. Mezi jejím vystoupením v Německu a nyní ve Francii se vyskytuje její rozmanité využití v oblastech literatury a estetiky, v dějinách náboženství a prehistorie, v mytologii, etnologii, v pedagogice atd. Všechny tyto obory mají málo společného s medicínou, jsou s ní spjaty jen prostřednictvím psychoanalýzy.*“⁷¹

V meziválečném období se centrum psychoanalýzy přesunulo z Vídně a Berlína do Londýna a New Yorku, čímž došlo ke vzniku dvou proudů britského a amerického. Psychoanalytická skupina z Washingtonu, v jejímž čele stál Harry Stack Sullivan se nejzávažnějším formám psychických potíží věnovala z mezilidského hlediska. Za zdroj psychické bolesti považovali neuspořádané nebo neexistující mezilidské vztahy. Ve Velké Británii přesunula Melanie Kleinová psychoanalýzu do mateřských školek jako nástroj léčby obav a úzkostí, které se vyskytují v dětství. Podle britské větve pocházely duševní poruchy z neúspěchů pocházejících ze vztahů mezi lidmi, této teorii se později hlouběji věnoval skotský psychoanalytik Ronald Fairbairn.⁷²

V 70. letech 20. století se psychoanalýze věnovaly představitelky hnutí za rovnoprávnost a zvýšení vlivu žen, které zajímala její použitelnost pro praktický projekt osobní i sociální změny z toho hlediska, že by vysvětlila evoluční proces, v jehož průběhu se vytváří pohlavní identita. Pomocí poznatků z psychoanalýzy také chtěly vysvětlit internalizaci schematizovaných sexuálních rolí, z jakého důvodu je obtížné docílit jejich změny a jak se fyziologické rozdíly odráží v psychických strukturách. Řešení našly

⁶⁹ SCHWARTZ, Joseph. *Dějiny psychoanalýzy*. Praha: Triton, 2003, s. 99

⁷⁰ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 43–44

⁷¹ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 49

⁷² SCHWARTZ, Joseph. *Dějiny psychoanalýzy*. Praha: Triton, 2003, s. 21

v analytickém sezení a v názorech psychoanalytiků, které se jim pro feministický projekt jevily jako nepřijatelnější.⁷³ „*To, co do psychoanalýzy přinesly, byla energie, odhodlání a propracované chápání role ženy a její zkušenosti ze života ve Spojených státech a v západní Evropě.*“⁷⁴

V roce 2006, kdy byl vydán sborník ke stopadesátému výročí od narození Sigmunda Freuda nepovažovala většina světových univerzit psychoanalýzu za vědeckou disciplínu. V přírodních vědách se obvykle domněnky potvrzují pokusem, což však u psychoanalýzy, stejně jako u literární teorie či historie nelze. I v době existence různých ideologií byla psychoanalýza vždy odsouzena, nacisté ji považovali za „židobolševickou pavědu“ a komunisté za „buržoazní pseudovědu“. Její objevení Sigmundem Freudem nikdy neuznala ani vídeňská univerzita, protože ji považovala za spekulaci.⁷⁵

Sigmund Freud se domníval, že psychoanalýza je uzavřený teoretický systém, ve kterém je možné dedukovat a predikovat. Později byla tato jeho domněnka některými autory poopravena. V současnosti se psychoanalýza zabývá pojmem „já“ ve vývoji člověka.⁷⁶

⁷³ SCHWARTZ, Joseph. *Dějiny psychoanalýzy*. Praha: Triton, 2003, s. 246–247

⁷⁴ SCHWARTZ, Joseph. *Dějiny psychoanalýzy*. Praha: Triton, 2003, s. 247

⁷⁵ MIKOTA, Václav, LOUŽEK, Marek, ed. *150 let od narození Sigmunda Freuda: sborník textů*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006, s. 15–16

⁷⁶ VYMĚTAL, Jan. *Úvod do psychoterapie*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2010, s. 30

4 Freudovo pojetí člověka

„Člověk je ztělesněný rozpor. V nitru subjektu se střetají nároky objektivní skutečnosti s potřebami pudového ukojení, rozmanitými tužbami a slastmi. Ale subjekt sám je zmítán protichůdnými silami. Svědomí se střetává s pudem, já s nadjá, reálné já s ideálním já, a obojí s id. Člověk je bojištěm sil, které pramení z nevědomí.“⁷⁷

V následujících podkapitolách se budu zabývat různými aspekty patřícími k pojetí člověka Sigmundem Freudem prostřednictvím četby nejen jeho děl, ale i prací jiných autorů, kteří se jeho osobností a dílem zabývali.

4.1 Pudy

Jako pud lze označit vrozenou hnací sílu k nějaké činnosti, která má biologický zdroj, energetické zásobování a jeho cílem je uspokojení, které nachází v ostatních objektech. Pokud nenalezne uspokojení dochází k frustraci a zvýšení pudového napětí, které lze pojmenovat jako strádání vedoucí k hledání úlevy, čímž spouští obranné mechanismy snižující napětí.⁷⁸

Freud dělil pudy na dvě skupiny: pud života (eros) a pud smrti (thanatos).

Pudy, především sexuální dle Freudova názoru fungují dle principu slasti a reality. Princip slasti se snaží o její dosažení i za cenu sebezničení. Princip reality chrání jedince před zničením či sebezničením a snaží se o regulaci principu slasti. Projevy pudů jsou pudová přání, která jsou vytěsňována a cenzurována a v případě nadměrného vytěsňování mohou zapříčinit vznik traumatu či různých poruch.⁷⁹

4.1.1 Pud života (eros)

Pud života se dle Freudova názoru projevuje nápadněji a lze je jednodušeji rozpoznat. Zahrnuje nezbrzděný sexuální pud a také sebezáchovný pud, které je součástí Já a lze ho stavět do protikladu k sexuálním pudům vztahujícím se k určitým objektům. Cílem erotu je sjednocovat a uchovávat život organismu.⁸⁰

⁷⁷ CVEKL, Jiří. *Sigmund Freud*. 2. vyd. Přeložil Ota FRIEDMANN, přeložil Jiří CVEKL. Praha: Orbis, 1967, s. 140–141

⁷⁸ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 175

⁷⁹ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 402

⁸⁰ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 121–122

Sexuální pud však nemusí být vždy vázaný pouze na pud rozmnožovací, usiluje primárně o vlastní uspokojení a dosažení slasti. Tento pud je v různých modifikacích součástí lidského jedince již od jeho narození. Dle Freudova názoru jsou nevědomé snahy o dosažení sexuálního objektu a způsoby jejich regulace v dětství klíčovými pro následný vývoj jedince. Z této myšlenky odvozoval další klíčové myšlenky pro psychologii jedince i celé společnosti.⁸¹

4.1.3 Pud smrti (Thanatos)

Pud smrti představuje Freud jako protiklad pudu života a jedná se pouze o spekulaci. Pud smrti má za úkol živý organismus uvést v neživý stav, tudíž ho lze označit za protiklad sexuálního pudu. Hlavní vlastností pudu smrti je agresivita neboli pud destruktivní.⁸²

„Organismus se chrání před všemi smrtelnými hrozbami, jež pro něj nejsou přiměřené. Pud smrti může paradoxně sloužit k prodloužení života. Thanatos je přizpůsobivý – jakmile se střetne s vnějšími překážkami, mění se v agresi. Je-li zaměřen na vlastní osobu, výsledkem je sebedestruktivní chování.“⁸³

4.2 Úzkost

Úzkost souvisí s výše zmíněným pudem smrti. Freud úzkost charakterizoval jako specifický strach bez objektu strachu. Jedná se o trvalý pocit nejasných obav. Nejedná se o pud, nýbrž o afekt, který v některých případech může mít i dlouhodobý charakter. Úzkost je biologicky daná jako opakování účelové reakce, ve které byl lidský organismus rychle nabitý energií, aby mohl v případě nebezpečí buď utéct nebo zaútočit. Existuje několik druhů úzkosti, všechny však mají téměř stejné projevy. Úzkost lze označit za opak slasti, vzniká jako reakce na sexuální frustrace. Nevybitá energie se hromadí v lidském organismu i mysli a způsobuje napětí, kterému je obtížné nepodlehnout.⁸⁴

4.3 Topografický model psychiky

Sigmund Freud na přelomu 19. a 20. století prosazoval topografický model psychiky, prostřednictvím kterého ji rozdělil na 3 oblasti. První z nich je nevědomí, ve kterém se nachází myšlenky a pocity, které nejsou přijatelné. Další se nazývá předvědomí, které

⁸¹ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 402

⁸² FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 403–404

⁸³ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 152–153

⁸⁴ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 104

obsahuje přijatelné myšlenky a pocity, které je možné předat do vědomí, které je třetí složkou lidské mysli a myšlenky a pocity v něm jsou dostupné nepřetržitě.⁸⁵

Topografický model lidské psychiky vytvořil Freud na základě studia snů, chybných výkonů, vtipu a neurotických příznaků. Mezi jednotlivými výše zmíněnými složkami lidské psychiky se nachází cenzurní bariéry a vytěšňující síly.⁸⁶

4.3.1. Nevědomí

„Nevědomí je vlastní reálné duševno; jeho vnitřní povahu neznáme stejně, jako neznáme skutečno vnějšího světa, a je nám dáno prostřednictvím záznamů vědomí stejně neúplně jako vnější svět údaji našich smyslových orgánů.“⁸⁷

Obsahem nevědomí jsou touhy, nutkání, přání, která jsou většinou sexuální a v některých případech destruktivní. Tyto obsahy nevědomí získávají energii z primárních tělesných instinktů. Myšlenky na nasycení touhy ovládající nevědomí jsou výbušné, neuspořádané a nelogické. Primární úsilí směřující k naplnění touhy označil Freud jako princip slasti, který se může střetnout s vědomím zajišťujícím civilizované chování, únik před nebezpečím a přizpůsobení se realitě.⁸⁸

Zahrnutí nevědomí do lidské psychiky se stalo v díle Sigmunda Freuda stěžejním, nejednalo se o nový pojem, ale o objevení jeho důležitých funkcí v psychickém dění. Součástí nevědomí je energické jádro psychiky, které pojmenoval jako libido, jedná se o soubor sexuálních pudů, které chtějí dosáhnout slasti na určitém objektu. Nevědomí nelze empiricky uchopit, je možné pouze pozorovat jeho účinky v lidském vědomí a jednání, které se však objevuje skrytě a musí se dešifrovat. Dle Freudova názoru dochází k vzájemnému působení mezi vědomím a nevědomím.⁸⁹

V bdělém a čilém stavu není možné nevědomé reakce zaregistrovat. Jejich pozorování je možné za speciálních podmínek v případě snění a funkčních duševních chorob

⁸⁵ MITCHELL, Stephen A. a Margaret J. BLACK. *Freud a po Freudovi: dějiny moderního psychoanalytického myšlení*. Praha: Triton, 1999, s. 26

⁸⁶ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 46

⁸⁷ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 2., upr. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994, s. 368

⁸⁸ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 70–71

⁸⁹ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 401

prostřednictvím techniky psychoanalytického výkladu snů četbou symbolů volnou asociací a přenesením.⁹⁰

4.3.2 Předvědomí

Druhá složka lidské psychiky předvědomí se z velké části skládá z minulých uvědomělých obsahů a zkušeností, které jsou přístupné pro vědomí. Předvědomí je neustále aktivní a významně působí na vědomou činnost člověka, neustále zaznamenává, hodnotí a třídí aktuální podněty a situace.⁹¹

Za základní funkci předvědomí Freud považoval cenzuru obsahů nevědomí. Její úlohou je zabránit pudovým tužbám se silnou psychickou energií vstoupit z nevědomí do předvědomí. Aby předvědomí mohlo plnit funkci cenzora musí obsahovat vzpomínky, které vznikly smyslovým vnímáním vnějšího světa. Za jádro cenzury probíhající v předvědomí považoval Freud svědomí, které je tvořeno slovními asociacemi uchovávanými v paměti předvědomí společenské, morální, etické a náboženské normy a hodnoty.⁹²

Důležitým prvkem předvědomí je princip reality, který je protikladem nevědomého principu slasti. „*Princip reality prověřuje ideje, přání, impulsy apod. podle pravdivosti či nepravdivosti, zvláště zda odpovídají nebo neodpovídají vnější skutečnosti. Princip reality a jeho zájem o pravdu je součástí cenzury pv, protože vyžaduje, aby se ukojení pudu podřídilo takovým společenským nutnostem, jako je nutnost uhájit práci, vydělávat na živobytí, zachovávat společenské zvyky, zabývat se technikou, vědou a kulturou. To všechno vyžaduje potlačení bezprostřední pudové „slasti orgánu“ ve prospěch vzdálenějších a sublimovaných slastí, které doprovázejí společenské zájmy, spíše jako vedlejší produkty nežli jako cíle o sobě.*“⁹³

4.3.3 Vědomí

Jako vědomí lze označit poznávací, ale zároveň i výkonnou složku lidské osobnosti. V rámci poznávací činnosti sleduje vědomí sebe sama a hodnotí své okolí. Vědomí vybírá významné informace a člení je podle jejich důležitosti. Jedinec si vědomě vytyčuje své cíle, kterých chce dosáhnout a vyvíjí činnost potřebnou k jejich splnění. Vědomé činnosti

⁹⁰ WELLS, Harry K. *Pavlov a Freud*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 132

⁹¹ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012, s. 114

⁹² WELLS, Harry K. *Pavlov a Freud*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 133–134

⁹³ WELLS, Harry K. *Pavlov a Freud*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 134

se později stávají automatickými a přechází do předvědomí, například řízení auta u začínajícího řidiče vyžaduje určitou činnost vědomí k propojení náročných psychomotorických úkonů (řazení, točení volantem, sledování dopravního značení).⁹⁴

„Podle Freuda nevytváří vědomí lidí jejich činnost ve světě, nýbrž způsob, jak úspěšně či neúspěšně se lidé naučili žít v bitvě mezi vědomím a nevědomím. Základním úkolem vědomí je potlačení nepotlačitelné síly, totiž živočišných nebo prvobytných pudů. Když jsou potlačeny, nalézají úchylné cesty, aby získaly přístup do vědomí, a tak se mstí – ve formě neuróz, snů apod. Freud však nenechává vnější svět úplně bez povšimnutí. Soudí, že jeho poslání spočívá v tom, že dává cenzorskému strážci náboženská a morální příkázání, společenská tabu a zvyky, které se pak využijí k tomu, aby držely pudové impulsy mimo vědomí.“⁹⁵

4.4 Strukturální model osobnosti

Strukturální model vytvořil na základě domněnky, že je topografický model příliš zjednodušený a není možné odpovědět na mnoho podstatných otázek, například: kde se bere nesexuální pud, který potlačuje pud sexuální. Po zjištění nedostatků topografický model přepracoval a v roce 1923 rozdělil Freud lidskou osobnost na 3 složky: ID, EGO A SUPEREGO. Do strukturálního modelu zahrnul vědomí jako smyslový orgán, který označil jako Já. Dle jeho názoru by mohly i ty nejsložitější psychologické procesy probíhat uvnitř vědomí.⁹⁶

4.4.1 ID

Jako Id (latinský ekvivalent pro „ono“) označil Freud primitivní a nevědomý základ duše, který je ovládán primitivními potřebami. Duše novorozence je z většiny tvořena Id. Obsahem této složky jsou vášně.

Id je součástí energetického systému lidské psychiky a zásobníkem psychické energie. Je ovládáno principem slasti. Ono si uvědomuje pouze svoje potřeby a nebere v potaz

⁹⁴ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012, s. 114

⁹⁵ WELLS, Harry K. *Pavlov a Freud*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 63–64

⁹⁶ FONAGY, Peter a Mary TARGET. *Psychoanalytické teorie: perspektivy z pohledu vývojové psychopatologie*. Praha: Portál, 2005, s. 57

reálný svět. Id nemá logický základ, neorientuje se v čase, je amorální a všechnu svou snahu směřuje k uspokojení.⁹⁷

„Ono není jednoduchým sídlem pudů, které se chtějí uspokojit. Jakmile se zavedly pudy smrti, chtějí se uspokojit druhy dva, opačné, bojující proti sobě. Kultura jistě potlačuje a sublimuje oba, ale boj zuří už uvnitř Ono. Na druhé straně není úplně jasné, zda oba druhy pudů od určitého bodu nespolupracují: copak to, aby došlo k co nejrychlejšímu uspokojení už nabuzených, vzrušených sexuálních pudů není zájmem právě pudů smrti, chtějících dosáhnout pro jednotku konečně klid? (Tato „spolupráce“ se ale možná děje, jak to uvedl Freud, jen za angažmá Já, snažícího se vše urovnat.)“⁹⁸

4.4.2 EGO

Ego (Já) vzniká v období dětství a je racionální. Ego reprezentuje realitu a vytváří obranu, kterými reguluje a monitoruje vnitřní pudové tlaky vzhledem ke skutečnosti.⁹⁹ Já zastupuje rozum a uvážlivost.

Ego se vytváří od vnímání pudů k jejich ovládnutí, od poddajnosti vůči nim k jejich zpomalování. Já se vztahuje ke vnímání a tvoří časové uspořádání psychických jevů, které podrobuje ověřování reality. V Egu sídlí pocity, protože patří k vědomým procesům. Já komunikuje s vnějším světem a také s ID. Ego se musí bránit proti nebezpečí, které mu hrozí právě z vnějšího světa, z libida Ono a z přisnosti Nadjá.¹⁰⁰

„Funkční závažnost Já nachází výraz v tom, že mu normálně připadá vláda nad přístupovými spoji k motilitě. Je tedy ve vztahu ke sféře Ono podobno jezdcí, který má krotit větší sílu koně, s tím rozdílem ovšem, že jezdec se o to pokouší vlastními silami, kdežto já silami vypůjčenými. Toto přirovnání lze ještě trochu dále rozvést. Tak jako jezdcí, nechce-li se od koně odloučit, nezbyvá často nic jiného než vést ho tam, kam jít chce, tak také Já převádí vůli Onoho v jednání, jako kdyby to byla jeho vlastní vůle.“¹⁰¹

⁹⁷ CVEKL, Jiří. *Sigmund Freud*. 2. vyd. Přeložil Ota FRIEDMANN, přeložil Jiří CVEKL. Praha: Orbis, 1967, s. 230

⁹⁸ KUČERA, Miloš. *Pud u Freuda*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, s. 308

⁹⁹ MITCHELL, Stephen A. a Margaret J. BLACK. *Freud a po Freudovi: dějiny moderního psychoanalytického myšlení*. Praha: Triton, 1999, s. 44

¹⁰⁰ KUČERA, Miloš. *Pud u Freuda*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, s. 303–305

¹⁰¹ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 109

4.4.3 SUPEREGO

Superego (Nadjá, jáský ideál) je označení třetí a nejvyšší složky osobnosti dle Freudova dělení.

Sigmund Freud ve svém díle *O člověku a kultuře* charakterizuje Superego takto: „*Jáský ideál je tedy dědicem oidipovského komplexu, a tudíž výrazem nejmocnějších hnutí a nejzávažnějších libidinózních osudů oblasti Ono. Jeho ustavením dostalo Já oidipovský komplex pod svoji vládu a současně se samo podřídilo silám této oblasti. Zatímco Já je v podstatě představitelem zevního světa, reality, vystupuje proti němu Nadjá jako právní zástupce vnitřního světa, sféry Ono. Konflikty mezi Já a ideálem budou nakonec zrcadlit, na to jsme nyní připraveni, protiklad reálného a psychického, světa zevního a světa vnitřního.*“¹⁰²

Nadjá je Freudem prezentováno jako organizovaná psychická reprezentace autoritativních rodičů. Zvnitřněná autoritativní postava je však přísnější a náročnější než rodiče ve skutečném světě. Stává se nástrojem myšlenek rodičů a společnosti, ve které jedinec žije. Z Nadjá také pochází pocit viny, který je důležitý v normálním i patologickém duševním fungování. Nadjá je z větší části nevědomé.¹⁰³

4.5 Vývojová stádia dítěte

Freud rozčlenil vývoj dítěte na 5 stádií: orální, anální, falické, latentní a genitální. Zaměřil se především na afektivní prožívání, evoluci pudového života a na dynamický stránky osobnosti. Základem všech stádií je výskyt erotogenních zón, ze kterých dítě nabývá největší libosti při uspokojení sexuálního pudu.¹⁰⁴

V každém z výše uvedených stádií probíhá konflikt mezi pudovými přáními, jejichž uspokojení je směřováno k vnějším objektům a vědomými aktivitami myslí. Sigmund Freud se domníval, že způsob, kterým jedinec spory řeší je zásadní pro další vývoj jeho osobnosti. Stádia, ve kterých jsou pudová přání zcela potlačena nebo naopak bez obtíží

¹⁰² FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 118

¹⁰³ FONAGY, Peter a Mary TARGET. *Psychoanalytické teorie: perspektivy z pohledu vývojové psychopatologie*. Praha: Portál, 2005, s. 57

¹⁰⁴ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 239

splněna se mohou stát okamžiky, ke kterým má jedinec tendence se vracet i v dospělosti, když musí čelit nesnesitelným tlakům.¹⁰⁵

4.5.1 Orální stádium

Orální stádium probíhá od narození do dovršení jednoho roku dítěte. Erotogenní zóna se nachází v oblasti úst, což se projevuje smyslovým uspokojením při sání mateřského mléka z prsa matky a cucání prstů.¹⁰⁶

Orální stádium lze rozdělit na dvě po sobě následující fáze. První z nich se nazývá fáze orální závislosti, dítě dosahuje uspokojení ze sání mateřského mléka nebo z vkládání různých předmětů do úst. Druhá fáze se nazývá orálně agresivní a je spojena s růstem zubů a kousáním, dítě v této době přestává sát mateřské mléko a dochází ke frustraci z primární potřeby sání. Pokud jsou příznivé podmínky pro vývoj dítěte, prožívá pocit bezpečí, který získává intenzivním vztahem se svou matkou.¹⁰⁷

4.5.2 Anální stádium

Mezi druhým až čtvrtým rokem života se děti dle Freudova názoru nachází v tzv. anální stádiu. V tomto období si děti pod dozorem rodičů osvojují základní hygienické návyky. Pocity rozkoše vznikají při vyměšování stolice a musí být regulovány vnějším okolím. Vztah k okolnímu světu se orientuje na vyměšování a zadržování stolice. Matčina výchova v oblasti hygieny probíhající v tomto období později ovlivňuje formování charakteru jedince. Smysl pro vlastnictví, spořivost a pořádkumilovnost jsou dávány do souvislosti s anální erotikou.¹⁰⁸

Zdrojem slasti dítěte je v tomto období řitní otvor. Dítě v tomto nabývá větší jistoty při vzpřímené chůzi a začíná objevovat své okolí. Začínají se také projevovat známky agresivního teritoriálního chování. Schopnost rozšiřovat svůj osobní prostor je dána nejen zráním pohybového ústrojí, ale také podporou a péčí rodičů. Dítě se začíná dorozumívat prostřednictvím slov a osvojuje si gramatické struktury. Děti si rády hrají s pískem,

¹⁰⁵ FONAGY, Peter a Mary TARGET. *Psychoanalytické teorie: perspektivy z pohledu vývojové psychopatologie*. Praha: Portál, 2005, s. 52

¹⁰⁶ FÜRST, Maria. *Psychologie: včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. Olomouc: Votobia, 1997, s. 66

¹⁰⁷ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 240

¹⁰⁸ FÜRST, Maria. *Psychologie: včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. Olomouc: Votobia, 1997, s. 66

blátem a barvami a modelují z těchto materiálů různé útvary. Důležité je nechat si dítě svobodně hrát a příliš ho v jeho činnosti neomezovat, protože se jejím prostřednictvím rozvíjí zárodky umělecké a tvořivé činnosti.¹⁰⁹

4.5.3 Falické stádium

Falické stádium je pojmenováno podle slova falus, což je označení mužského pohlavního orgánu. Období může být také označováno jako časné stádium genitální a probíhá mezi čtvrtým a pátým rokem dítěte. Jedinec začíná vnímat rozdíly v anatomii pohlavních orgánů, pokud nedojde k vysvětlení této difference může dojít k odmítnutí dané pohlavní role.¹¹⁰

U dítěte předškolního věku lze vyzorovat primitivní sexuální zájmy, ale mohou být výchovou potlačeny. Freud upozorňoval na to, že chlapci i dívky v tomto období přikládají penisu velkou hodnotu. Freud zastával názor, že chlapci považují svůj penis za velmi cenný majetek a dívky jim ho závidí. Strach ztráty penisu má u chlapců velkou emoční závažnost. Častým jevem v tomto období je infantilní masturbace, která se může však vyskytovat již dříve, kolem druhého roku věku dítěte, ale také i mnohem později.¹¹¹

V tomto období se také může projevit Oidipovský a Elektrín komplex, kterému se budu věnovat v samostatné podkapitole.

4.5.4 Latentní stádium

Latentní stádium probíhá od pátého či šestého roku věku dítěte až do počátku dospívání. V tomto období dochází většinou k ukončení oidipovského komplexu. Dítě je ovlivňováno sociálními a kulturními institucemi, které potlačují infantilní sexualitu. U dětí se začínají objevovat pocity studu a ošklivosti. Dochází také k posilování a organizování role Nadjá.¹¹²

Dalo by se tedy říci, že po vyřešení vnitřních rozporů ve falickém stádiu nastává relativně klidné období, ve kterém si jedinec osvojuje kulturní hodnoty, poznatky a

¹⁰⁹ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 64–65

¹¹⁰ FÜRST, Maria. *Psychologie: včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-199-0, s. 66

¹¹¹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 240

¹¹² FÜRST, Maria. *Psychologie: včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-199-0, s. 68

rozdílné sociální role. Důležitým okamžikem pro každé dítě v tomto období je nástup do základní školy. Sexuální a emoční tužby jsou na nějaký čas upozaděny.¹¹³

4.5.5 Genitální stádium

Jako genitální stádium označil Sigmund Freud období od počátku puberty, která se většinou začíná projevovat mezi dvanáctým až šestnáctým rokem jedince. Domníval se, že výstavba lidské osobnosti je završena ukončením falického stádia a v genitální fázi dochází pouze k probuzení sexuálních tužeb, které byly v předchozím období v pozadí. Dospívající jedinec začíná navazovat mezilidské vztahy i mimo vlastní rodinu, jeho sexuální přání nemají již incestní charakter a dochází k vytváření heterogenních vztahů. Freud zastával názor, že volba partnera je v určitém směru opakováním oidipovské volby. Chlapec si často najde dívku, která je v určitém směru podobná jeho matce a stejně tak dívka si volí za partnera chlapce podobajícího se jejímu otci. Milostný vztah dospívajících jedinců bývá ovlivněn vztahy v rodině, ve které vyrůstali. Dospívající již neusiluje pouze o své vlastní uspokojení a učí se lásku nejen přijímat, ale také věnovat svému protějšku.¹¹⁴

4.6 Oidipovský a Elektřin komplex

Freud si myslel, že různé složky sexuality se v pátém či šestém roce života jedince shromažďují do genitálního uspořádání, ve kterém jsou jednotlivé pregenitální pudy pod genitální převahou. Pohlavní styk s rodičem opačného pohlaví se stává cílem dětských přání, naopak rodič opačného pohlaví se stává soupeřem, který v jedinci vyvolává obavy a pocity ohrožení.¹¹⁵

Východiskem z tohoto problému vyskytujícího se ve falické fázi je u chlapců i děvčat ztotožnění se s rodičem stejného pohlaví. Tímto krokem také objeví svou pohlavní roli v kultuře, ve které žijí. Problém najít svou specifickou pohlavní roli nastává u dětí, které vyrůstají pouze s rodičem opačného pohlaví.¹¹⁶

¹¹³ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 241

¹¹⁴ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 241

¹¹⁵ MITCHELL, Stephen A. a Margaret J. BLACK. *Freud a po Freudovi: dějiny moderního psychoanalytického myšlení*. Praha: Triton, 1999, s. 36

¹¹⁶ FÜRST, Maria. *Psychologie: včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-199-0, s. 68

4.6.1. Oidipovský komplex

Oidipovský komplex patří mezi nejdůležitější pojmy, které jsou spojovány s osobou Sigmunda Freuda. Tento komplex byl pojmenován podle mýtického krále Oidipa, který usmrtil svého otce kvůli žárlivosti na svou matku a následně se s ní vstoupil do manželského svazku.

Chlapec se dle Freudova názoru ve falickém stádiu, které probíhá mezi čtvrtým a pátým rokem života člověka, zajímá o svou matku jako o sexuální objekt, touží po tom získat si ji jen pro sebe a ve svém otci vidí protivníka. Může se však stát, že otec bude v rámci boje se svým synem usilovat o jeho kastraci, ten ze strachu hledá sexuální uspokojení u jiných žen, než je matka a ztotožňuje se s otcem.¹¹⁷

U dívek se kastrální komplex nevyskytuje, ale mohou se cítit jako kastrované a chtít dokázat, že vlastní náhradu penisu. Může se někdy projevit úzkost z předmětu či orgánu, která jim připomíná mužský pohlavní orgán.¹¹⁸

Podrobnosti a struktura oidipovského komplexu závisí na vrozených i získaných faktorech a u každého jedince je to individuální. Freud se domníval, že se hlavní témata dětské sexuality nahromadí do tohoto komplexu a stanou se primární strukturou až do smrti jedince.¹¹⁹

„Tento komplex určuje domnělou nadřazenost mužů a méněcennost žen i poměrné schopnosti jednotlivců, ras, národů a tříd. Vedle toho způsob, jak jednatlivec řeší oidipovský komplex, do značné míry určuje stupeň, jak je neurotický nebo se může neurotickým stát. Určuje také „normální“ sexuální činnost nebo návrat k infantilní perverzitě. Freud tvrdí, že nikdo nemůže uniknout důsledkům oidipovského komplexu, neboť tento komplex je jak podmínkou dospělosti a dospělé lidské činnosti, tak i nemoci, perverze, přečinu i zločinu.“¹²⁰

4.6.2. Elektřin komplex

Elektřin komplex je méně propracovaná verze Oidipovského komplexu, která se vyskytuje u žen. Ženy byly pro Freuda záhadnými bytostmi. Zastával názor, že dívka je

¹¹⁷ STORR, Anthony. Freud. Praha: Argo, 1996, s. 30-31

¹¹⁸ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. Freud. Praha: Portál, 2004, s. 172

¹¹⁹ MITCHELL, Stephen A. a Margaret J. BLACK. Freud a po Freudovi: dějiny moderního psychoanalytického myšlení. Praha: Triton, 1999, s. 36

¹²⁰ WELLS, Harry K. Pavlov a Freud. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 194

nejprve závislá na své matce do doby, než zjistí, že nemá penis a začne ji vnímat jako nižší bytost. Dochází k vnímání otce jakožto sexuálního objektu a potenciačního otce dívčinyh potomků. Narozený potomek by dle jeho názoru nahradil chybějící orgán. Konec tohoto stádia nastane v okamžiky, kdy dívka začne vnímat jiné muže jako budoucí partnery a otce svých dětí.¹²¹

4.6.3 Negativní oidipovský komplex

Tento pojem zavedl Freud v roce 1923. V tomto případě dítě si dítě jako partnera pro sexuální styk volí rodiče stejného pohlaví a rodič opačného pohlaví se mu jeví jako soupeř.¹²²

4.7 Narcismus

Pojem narcismus byl původně definován jako sebeláska a v psychiatrii se začal používat v 19. století. Za narcismus se považovala perverze autoerotického postoje, kdy jedinec poskytuje svému tělu něžnosti, které by normálně měl věnovat člověku, který by byl objektem jeho lásky. Freud narcismus definoval jako psychologický postoj, nikoliv jako sexuální perverzi. Narcismus lze chápat jako potřebu sebezprosazování a přitahování obdivu druhých. I narcistický člověk může být velkorysý a mecenášský, protože ho to naplňuje pocit nepostradatelnosti pro druhé. Podle Freuda se každý jedinec stává narcistou ve spánku, kdy se odvrací od vnějšího světa a soustředí se pouze sám na sebe.¹²³

Narcismus patří dle Freudova názoru mezi normální fáze vývoje dítěte. V průběhu tvorby vlastního ega (já) si dítě hledá zrcadlový obraz, většinou tento objekt najde v ostatních lidech. Ve vztahu dospělých osob je míra sebelásky běžná. Pro lásku k představě toho, jaký by chtěl člověk být vymyslel Freud termín ego – ideál, který nahrazuje dětský narcismus, kdy já bylo vlastním ideálem. Silné ego chrání jedince před onemocněním a aby k tomu nedošlo musí začít milovat.¹²⁴

4.7.1 Abnormální narcismus

Jako abnormální narcismus se označuje stav, kdy jedinec miluje pouze sám sebe a je eroticky nakloněn pouze vlastnímu egu. Na základě tohoto jevu může u jedince vzniknout

¹²¹ STORR, Anthony. Freud. Praha: Argo, 1996, s. 31

¹²² MITCHELL, Stephen A. a Margaret J. BLACK. *Freud a po Freudovi: dějiny moderního psychoanalytického myšlení*. Praha: Triton, 1999, s. 35

¹²³ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 114–115

¹²⁴ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 133–134

mnoho obtížných psychotických poruch, mezi které patří hluboké deprese, hypochondrie, schizofrenie či megalomanie. U některých jedinců se dokonce mohou objevovat paranoidní představy o tom, že je někdo pronásleduje a chce jim ublížit či slyší nějaké hlasy, ovšem ve skutečnosti nikdo v okolí nemluví.¹²⁵

4.8 Smysl lidského života

Dle Freudova názoru každý lidský jedinec touží po tom, aby byl šťastný. Ke štěstí je potřebné, aby člověka nic nebolelo a prožíval dostatečné množství intenzivních pocitů slasti. Z tohoto tvrzení lze vyčíst, že smysl života určuje princip slasti, který ovládá lidskou mysl od narození. Štěstí v užším pojetí vzniká na základě momentálního uspokojení potřeb a jedná se o krátký jev, proto se člověku jako nejlepší varianta životní cesty jeví neomezené naplňování potřeb, čímž však upřednostňuje prožitek před opatrností. Štěstí lze dosáhnout uspokojením pudů, které může jedinci způsobit potíže v případě, že mu společnost neumožní naplnit své potřeby.¹²⁶

4.9 Zdroje lidského utrpení

Freud se domníval, že existují tři hlavní zdroje lidského utrpení, kterými jsou přesila přírody, křehkost vlastního těla a nedostatečnost zřízení, která upravují vzájemné vztahy v rodině, státě a společnosti. Zastával názor, že není v lidských silách zcela ovládnout přírodu a rovněž její součást, kterou je lidský organismus. Třetí zdroj utrpení může být pro člověka neakceptovatelný. Lidský jedinec není schopen pochopit, proč zřízení, které si sám vybudoval mu neposkytuje ochranu a dobrodiní. Člověk může dojít k závěru, že i v tomto posledním zdroji se může skrývat část nepřemožitelné přírody. Největším problémem může být kultura, o které Freud tvrdil, že pokud by se jí člověk vzdal a žil primitivnějším životem, byl by mnohem šťastnější.¹²⁷

4.10 Pocit viny

Pocit viny vzniká již v dětství, kdy rodiče vystupují jako milující bytosti a zároveň jako trestající autority. Trestů se dítě přirozeně bojí a prožívá ho jako strach ze ztráty lásky. Vznik pocitu viny je také spojen s fantazijními představami o zničení či zabití

¹²⁵ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 135

¹²⁶ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 325–328

¹²⁷ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Přeložil Ludvík HOŠEK. Praha: Hynek, 1998, s. 80

rodičovských a posléze i sociálních autorit. Původní pocit viny vzniká na základě agrese proti vlastní osobnosti, která je přesunutá z vnějšího objektu na sebe sama.¹²⁸

Jako pocit viny lze dle Freudova názoru označit napětí mezi Nadjá a Já, které je mu podřízeno. Pocit viny se u lidského jedince projevuje jako potřeba trestu. Člověk se může cítit jako vinný, v případě, že spáchal něco, co je považováno za zlé, ale také i ten, který měl pouze v úmyslu spáchat něco špatného. Pocit viny může mít dva zdroje vzniku, buďto může vznikat ze strachu před autoritou nebo ze strachu před Nadjá. První zmíněný nutí jedince vzdát se uspokojení pudů a druhý vede k potrestání, protože trvání zakázaných přání není možné před Nadjá utajit. Přísnost Nadjá je možné chápat jako pokračování a náhradu vnější autority.¹²⁹

Existuje také nenormální pocit viny, který lze považovat za znak neurotického chování a prožívání. Člověk, u kterého se vyskytuje neurotický pocit viny se chová, jako by byl pod neustálým tlakem špatného svědomí, své činy řídí tak, že na sebe přitahuje obviňování. Jedinec se chová tak, jako by měl nálepkou provinilého dítěte. Když někdo obviní malé dítě, i když nic neprovedlo, může se cítit provinile a plakat. Podobně je to i u dospělého provinilého neurotika, má neustálý pocitu viny, kterým je svazován.¹³⁰

4.11 Neurózy

„Freud objevil, že neuróza je poruchou osobnosti, nikoli chorobou nervové soustavy; je to konflikt zahrnující zmaření uspokojení některé základní pudové potřeby. Existuje několik typů nervóz: nervózy vyvolané minulými příčinami, současnými sexuálními návyky, otřesem; příznaky jako charakterové rysy; psychosomatické neurózy.“¹³¹

Freud se domníval, že každá neuróza způsobí vyloučení jedince z reálného světa a odcizení se skutečnosti. Neurotik se vzdaluje od skutečnosti, protože se pro něho stává zcela či pouze částečně nesnesitelnou.¹³²

U člověka trpícího nutkavou neurózou dochází k ovládnutí obrazu choroby i vědomí nemocného pocitem viny. V tomto případě pocit viny vedle své existence nepřipouští

¹²⁸ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 107

¹²⁹ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Přeložil Ludvík HOŠEK. Praha: Hynek, 1998, s. 119–123

¹³⁰ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 106–107

¹³¹ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 173

¹³² FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 90

nic jiného. U jiných druhů neuróz zůstává tento pocity nevědomý, ale jeho působnost zůstává stále stejná. Nemocní jedinci nevěří předpokladům lidí z jejich okolí o výskytu pocitu viny, aby došlo alespoň k částečnému porozumění bývá jim vyprávěno o nevědomé podobě trestu, která je jedním z jeho projevů. Může se však stát, že i u některých případů nutkavé neurózy si jedinec pocit viny neuvědomuje anebo jej prožívá jako mučivou nelibost, jako úzkost až v případě, když mu brání ve výkonu nějaké činnosti.¹³³

4.11.1 Léčba neuróz a metoda volné asociace

Freud své pacienty trpícími neurózami léčil pomocí psychoanalýzy. Pacient ležel na pohovce a jeho úkolem bylo sdělovat vše, co ho v daném okamžiku napadá. Analytik měl za úkol naslouchat myšlenkám svého pacienta a vnímat i to, co ho osobně k jeho volným asociacím napadá a jak je prožívá. Pokud analytika napadly nějaké souvislosti měl je svému pacientovi sdělit. Cílem analytického procesu dle Freudova názoru bylo úsilí o to, aby se nevědomé procesy staly vědomými.¹³⁴

Metoda volné asociace byla známá již před jejím využitím Sigmundem Freudem především jako cesta inspirace. Již Aristoteles upozorňuje na volný proud představ, které se sdružují podle asociačních zákonů. Aristoteles poukazoval především na jejich básnickou a dramatickou potenci. Jedním z dalších osobností, které se volnými asociacemi zabývaly byl pozitivistický empirik Francis Bacon, který tvrdil, že v duševní práci je důležité zachytit i nahodilé, prapodivné a nelogické myšlenky.¹³⁵

4.12 Hysterie

Hysteriím se Freud věnoval společně se svým přítelem Josefem Breuerem a v roce 1895 poprvé vyšlo jejich společné dílo s názvem Studie o hysterii, ve kterém podrobně popsali průběhy terapií a jejich efekty.

Freud a Breuer společně dospěli k závěru, že hysterikové trpí vzpomínkami, což znamená, že je trápí především bolestivé vzpomínky traumatické povahy. Traumatické vzpomínky zůstávají uloženy a nevědomou silou motivují chování člověka. K vypuzení těchto vzpomínek je potřebný potlačovací mechanismus, který působí na nevědomé

¹³³ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Přeložil Ludvík HOŠEK. Praha: Hynek, 1998, s. 130-131

¹³⁴ MIKOTA, Václav, LOUŽEK, Marek, ed. *150 let od narození Sigmunda Freuda: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006, s. 12

¹³⁵ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 41

úrovni duševního života. Pokud je vzpomínka potlačena přemění se její účinek nevědomým podnětem v tělesné příznaky hysterie. Příznaky vyvolané nevědomím zmizí, pokud dojde k odreagování, což je proces uvolnění potlačených emocí, které jsou vázány na zapomenutou událost. Terapie hysterií je náročný proces, protože každý příznak způsobuje více než jeden určující psychický faktor. Úkolem terapie je, aby byl jedinec ochoten znovu prožít traumatizující zážitek, který vyvolal příznak hysterie.¹³⁶

4.13 Sny

„Hlavní přístupovou branou pro psychoanalýzu, onou královskou cestou (via regia) do temné říše nevědomí, je výklad snů. Sen, jevící se zprvu jako nesmysl, má rozhodně smysl – totiž tehdy, zaměříme-li se nikoli prostě na jeho vědomý „zjevný obsah“, nýbrž na předvědomé „latentní snové myšlenky“, ve snu zpracované. Zkoumáme-li je, nacházíme především stopy předchozího bdělého života („denní zbytky“). Kromě toho se však vynořuje také často velmi pohoršlivé, kdysi vytěsněné toužebné hnutí, skutečný tvůrce snu a zdroj energie nutné pro jeho vytvoření!“¹³⁷

„Sen je nesouvislý, klidně spojuje nejkrajnější protiklady, připouští možnosti, nedbá našeho, za dne vlivného vědění, ukazuje nás eticky a mravně tupé. Kdo by za bdění dělal to, co nám sen předvádí ve svých situacích, toho bychom považovali za choromyslného; kdo by za bdění mluvil nebo sděloval takové věci, jaké se vyskytují ve snovém obsahu, ten by v nás budil dojem popleteného nebo slabomyslného.“¹³⁸

Sen se většinou týká zrakových vjemů, ale může se týkat i sluchu a jiných smyslů. Sen nahrazuje myšlenky halucinacemi. Ve snu většinou jedinec něco prožívám a podléhá tím halucinacím. Když člověk spí je odvrácen od vnějšího života, ponořuje se do snových obrazů a věří, že jsou skutečné.¹³⁹

Sny jsou dle jeho názoru uskutečněním tajných naplnění rozporných přání. Ve spánku je činnost obranné síly, která zabraňuje vstupu nedovolených přání utlumena. Přání se ve snu však nesmí objevit přímo, pouze v nějaké skryté podobě. Výklad snů je uskutečněním metodou, která se vydedukovala z koncepce jejich tvorby. Všechny prvky snu, které jsou jeho zjevným obsahem jsou vyčleněny a pacient na ně asociuje. Asociace na tyto prvky

¹³⁶ APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 36

¹³⁷ KÜNG, Hans. *Freud a budoucnost náboženství*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 28

¹³⁸ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 2., upr. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994, s. 37

¹³⁹ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 2., upr. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994, s. 34–35

odhalují vzpomínky, představy a pocity, kterými byly vyvolány. Výklad snů odhaluje cestu od zastřené povrchu k podstatě, která pod ním schována.¹⁴⁰

Většinou když se člověk vzbudí si uvědomuje, že se mu nějaký sen zdál, ale jeho celý obsah si už není schopen vybavit nebo v opačné případě nemůže na sen ještě dlouhou dobu zapomenout. Freud ve svém díle *Výklad snů* uvádí, že si vzpomíná na sen, který se mu zdál před 37 lety od roku vydání této knihy.¹⁴¹

Část snění, kterou si jedinec pamatuje označil jako zjevný obsah snu. Latentní (skrytý) obsah snu lze objevit v případě, že je ukrytý za zjevným obsahem. Skrytá myšlenka se objevuje jako symboly, které nemají sexuální význam. Předmět, který vyjadřuje proniknutí např. meč, puška, deštník může symbolizovat penis. Freud však upozorňuje na fakt, že interpretace snu není ve všech případech jednoduchá.¹⁴²

„Do zapomínání snů se především zapojují všechny příčiny, které způsobují zapomínání v životě bdělém. Ve stavu bdění brzy zapomínáme nescíslné počítky a vjemy, protože byly příliš slabé a duševní vzrušení, na ně navazující, dostoupilo příliš nízkého stupně. Totéž platí o mnoha snových obrazech; zapomínáme je, jelikož byly příliš slabé, zatímco si vybavujeme silnější obrazy z jejich blízkosti.“¹⁴³

4.13.1 Sny u dětí

Dle Freudova názoru se malým dětem zdají sny, které jsou krátké, jasné, souvislé, snadno srozumitelné a jednoznačné. Byly vyzorovány případy, kdy u dětí v rozmezí pěti až osmi let došlo k deformaci snů. Sny dětí do čtvrtého až pátého roku lze označit za infantilní. Dětský sen bývá reakcí na nějaký prožitek, který dítě zažilo během dne a zanechalo v něm lítost a touhu nebo nebylo splněno nějaké přání. Přání většinou vyvolá to, že o něm zdá dítěti sen, ve kterém bývá toto přání uskutečněno. Sny u dětí jsou srozumitelné a plnocenné duševní úkony. Protože u snů dětí předškolního věku chybí deformace, lze je pochopit bez výkladové práce.¹⁴⁴

¹⁴⁰ MITCHELL, Stephen A. a Margaret J. BLACK. *Freud a po Freudovi: dějiny moderního psychoanalytického myšlení*. Praha: Triton, 1999, s. 29

¹⁴¹ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 2., upr. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994, s. 30–31

¹⁴² APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004, s. 66–67

¹⁴³ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 2., upr. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994, s. 31

¹⁴⁴ FREUD, Sigmund a Jiří PECHAR. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Jedenáctá kniha. 2.* vydání. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 107–110

4.13.2 Výklad snů

Při výkladu snů je dle Freuda možné postupovat několika technickými postupy. Prvním z možných postupů je chronologický, ten, komu se sen zdál ho vypráví a sděluje co ho k jednotlivým prvkům snu napadá v pořadí, které prvky mají. Dalším postupem je najít nějaký důležitý prvek snu, který by mohl odkrýt například nějakou událost z bdělého stavu. Třetí cestou je položení otázky vztahující se k události z bdělého života pojící se ke snu, který byl vyprávěn. Posledním způsobem je, že pokud ten, co vypráví sen zná techniku jeho výkladu, může si sám zvolit čím chce ve vztahu ke snu svůj výklad začít. Dle Freuda nelze jednoznačně říct, která metoda je nejlepší a dosahuje lepších výsledků než ostatní.¹⁴⁵

Výklad snů je možné rozdělit na dvě fáze: překlad a posouzení či vyhodnocení. V průběhu první fáze by neměl člověk myslet na vyhodnocení. Vlivem cenzury může totiž dojít k pozměnění obsahu snu tudíž i jeho smyslu. Dle Freuda však není vůbec snadné rozhodovat o hodnocení správnosti předložení snu pacientem. Myšlenky, které jsou skryty ve snu mohou však být ovlivněny či vsugerovány i osobou analytika, který se podílí na výkladu snů.¹⁴⁶

4.13.3 Vztahy mezi sny a duševními chorobami

Vztahy týkající se snů a duševních poruch lze rozdělit na tři skupiny. První skupinu lze označit jako etiologické a klinické vztahy, což znamená, že sen skrývá psychický stav nebo je jeho doprovodným jevem. Dále lze hovořit o změnách, kterým podléhá snový život u člověka trpícího duševní poruchou. Třetí skupinou jsou vnitřní vztahy mezi sny a psychózami, které ukazují na příbuzenství mezi těmito jevy. U jedinců vyléčených z duševní choroby se může stát, že i přes to, že chování jedince přes den je již v normě, snový život může stále podléhat psychóze.¹⁴⁷

4.14 Chybné úkony

Další oblastí související s člověkem, kterou se Sigmund Freud ve svých dílech zabýval jsou tzv. chybné úkony, což jsou dle jeho názoru velmi časté, známé jevy, které však mají

¹⁴⁵ FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*. Přeložil Miloš KOPAL, přeložil Jiří PECHAR. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998, s. 241

¹⁴⁶ FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*. Přeložil Miloš KOPAL, přeložil Jiří PECHAR. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998, s. 243–245

¹⁴⁷ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 2., upr. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994, s. 56

většinou malý význam a lze je pozorovat i u zdravého člověka. Chybné výkony ukazují cestu k poznání dynamiky nevědomí, které je zahrnuto v topografickém modelu lidské psychiky. Nejedná se o nahodilé jevy ani o nemotivovaný souběh okolností, ale jsou výsledkem tlaku a srážky konfliktních sil mezi vědomým plánem činností a nevědomou motivací. Tyto jevy vznikají následkem vnitřního rozporu mezi tím, co chci a zároveň nechci. Jedná se o boj dvou sil, z nichž jedna je potlačující a druhá potlačovaná. Chybné výkony lze považovat za nejpopulárnější důkaz psychoanalytické pravdy, která spočívá v dokázání faktu, že lidé nejsou svými vlastními pány, jak se může na první pohled zdát. Lidský jedinec by neměl propadnout myšlence, že se dokáže ovládat a kontrolovat a že je řízen pouze logickou úvahou. Čím více, člověk propadne omyly racionality, tím více ho překvapí vlastní chybný výkon.¹⁴⁸

Mezi chybné úkony patří například přerěknutí, což je okamžik, když chce člověk něco vyjádřit a místo toho řekne nějaké slovo, které má jiný význam, než bylo zamýšleno. Dalším častým jevem je chybné čtení, které nastane v okamžiku, když jedinec v tištěném či psaném textu přečte něco jiného, než je napsáno nebo také přeslechnutí, což znamená, že člověk slyší něco jiného, než mu druhý jedinec říká, samozřejmě pokud to není spojeno s poruchou sluchu. Mnoho lidí se také ve svém životě setkávají se zapomínáním, které je dočasné a vyskytuje se pouze v daném okamžiku, například když si jedinec nemůže vzpomenout na jméno, které však dobře zná a běžně ho používá, dále také to může být zapomenutí předsevzetí, založení či ztracení nějaké věci. Dále do této skupiny také patří omyly, které nastávají, když se jedinec po určitou dobu něco domnívá, o čem ví i později zjistí, že ve skutečnosti je jinak. Všechny výše uvedené jevy jsou však pouze dočasné a nemají v lidském životě velký význam, mohou zapříčinit pouze slabé afektivní jednání či ztrátu nějakého předmětu.¹⁴⁹

V následujících podkapitolách se budu podrobněji věnovat vybraným chybným úkonům.

4.14.1 Přerěknutí a zapomínání

„Člověk, který umí jinak správně mluvit, se může v řeči přerěknout, 1. když je lehce indisponován a unaven, 2. když je vzrušen, 3. když je příliš zaujat jinými věcmi. Tato

¹⁴⁸ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 48

¹⁴⁹ FREUD, Sigmund a Jiří PECHAR. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Jedenáctá kniha*. 2. vydání. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 21

tvrzení lze lehko ověřit. K přechnutím dochází opravdu obzvláště často, když je člověk unavený, když ho bolí hlava anebo na něho jde migréna. Za stejných okolností dochází snadno i k zapominání vlastních jmen. Některé osoby si zvykly rozpoznávat podle tohoto vypadávání vlastních jmen z paměti bližící se migrénu. Také v rozčilení lidé snadno zamění slova, ale stejně tak i věci „přehmátnou se“ a zapominání předsevzetí a úmyslů, zrovna tak jako i spousta dalších neúmyslných počinů se nápadně projevuje, když je někdo roztržitý, tzn. vlastně soustředěný na něco jiného.“¹⁵⁰

4.14.2 Ztrácení a zakládání věcí

Sigmund Freud se domníval, že lidé často ztrácejí věci v případech, kdy se zneprátelejí s člověkem, který jim je daroval a chtějí na něj zapomenout nebo se jim přestala daná věc líbit a plánují si koupit nějakou novou a lepší. Podobné důvody jsou i pro upuštění, zlomení či rozbití nějakého předmětu. Také zastával názor, že pokud člověk založí nějakou věc, udělá to také z nějakého úmyslu, i když si to často nechce připustit. Většinou se to stane v případech, kdy má tendenci nějakou věc dočasně či trvale odstranit ze svého okolí.¹⁵¹

4.15 Vtip

Vtipy, stejně jako sny či chybné výkony souvisí dle Freuda s nevědomím. Komika, vtip a humor vzniká na základě zkratování různých myšlenek a představ. Zkratování se rovno zestručnění a je považováno za charakteristický znak mistrů humoru. Vtipy narušují ustálený řád věcí a společenské konvence. Vtipné nápady jsou základem pro tvořivou práci a vynalézavost. Smích, který s vtipem souvisí vzniká dle psychoanalýzy na základě výboje nahromaděné a utlumené energie, která se hromadí a nemůže nalézt vybití. Sigmund Freud rozlišil vtipy na agresivní a sexuální. Jedná se o tendenční vtipy vyjadřující skryté tajné úmysly, které nelze přímo vyjádřit. Vtipy mohou skrývat buď symbolický útok na autoritu anebo jsou symbolickým zjevením lidské sexuality.¹⁵²

„Vtip má zvláště výrazný charakter nechtěného „nápadu“. Nevíme snad o chvíli dříve jaký vtip hodláme udělat, abychom jej pak už jen přiděli slovy. Pociťujeme naopak cosi nedefinovatelného, což bych nejspíše přirovnal absenci, náhlému vynechání

¹⁵⁰ FREUD, Sigmund a Jiří PECHAR. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Jedenáctá kniha. 2.* vydání. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 23

¹⁵¹ FREUD, Sigmund a Jiří PECHAR. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Jedenáctá kniha. 2.* vydání. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997, s. 45–46

¹⁵² ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí.* Praha: Paseka, 1996, s. 49–50

intelektuálního napětí, a pak tu vtip rázem je, většinou současně se svým slovním vyjádřením. Mnohé prostředky vtipu nacházejí uplatnění i v jiných oblastech myšlení, např. v přirovnání a narážce.¹⁵³

4.16 Ironie

Ironie je dle Freudova názoru velmi podobná vtipu a může být považována za druh komiky. Podstatou ironického vyjádření je sdělní opaku zamýšleného bez přízvuku či gesta. Ironii lze využít pouze u jedinců, kteří jsou připraveni na to, že uslyší opak. Rizikem jejího použití je možné nepochopení druhou osobou. Osobě, která ji využívá usnadňuje práci v tom, že nemusí přímo vyjádřit svou myšlenku.¹⁵⁴

4.17 Konec lidského života – smrt

Poslední téma, kterým se budu v souvislosti s Freudovým pojetím života člověka zabývat je náhled na závěrečnou fázi lidského života a smrt.

Smrtí dle Freudova názoru končí život každého z nás, je to však přirozený děj, kterému se nelze vyhnout. Nevědomě si každý z nás myslí, že se smrti vyhne. Lidské nevědomí si však smrt také neuvědomuje a jedná tak jako by bylo nesmrtelné, Vlastní smrt si není možné představit, jedná se o něco neznámého a nového. Když smrt postihne někoho z blízkého okolí jedince je to pro něj velmi smutná událost, často nepřijímá nabídky na pomoc od ostatních a nechce místo zemřelého nahradit nikým jiným.¹⁵⁵

„Naše citové vazby, nesnesitelná intenzita našeho truchlení v případě úmrtí působí, že se střežíme toho, abychom sebe i své nejbližší vydávali v nebezpečí. Netroufáme si uvažovat o celé řadě podniků, které jsou nebezpečné, ale přitom vlastně nezbytné, jako letecké pokusy, výpravy do vzdálených zemí, experimenty s výbušnými látkami. Ochromuje nás přitom pomýšlení, kdo nahradí matce syna, manželce muže, dětem otce, jestliže dojde k nějakému neštěstí. Sklon vyřadit smrt z životního počtu má takto za následek mnoho jiných omezení a výluk. A přesto heslo hanzy znělo: Navigare necesse est, vivere non necesse! Plavit se člověk musí, žít nemusí! Nemůže to pak dopadat jinak,

¹⁵³ FREUD, Sigmund. *Totem a tabu: Vtip a jeho vztah k nevědomí: Teoretická část*. Praha: Práh, 1991, s. 116

¹⁵⁴ FREUD, Sigmund. *Totem a tabu: Vtip a jeho vztah k nevědomí: Teoretická část*. Praha: Práh, 1991, s. 120

¹⁵⁵ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 188–189

*než že hledáme náhražku ve světě fikce, v literatuře, v divadle. Tam nacházíme ještě lidi, kteří dovedou umírat, ba kteří jsou i s to jiného usmrtit!*¹⁵⁶

V případě smrti cizích lidí či nepřátel si nevědomí smrt představuje a někdy i přeje. Nevědomě jedinec často likviduje ty, kteří ho zradili, urazili nebo poškodili. Vyřčení „Čert ho vem“, které často není myšleno vážně v podstatě znamená „Ať si ho vezme smrt“ a naše nevědomí to vnímá jako přání smrti.¹⁵⁷

¹⁵⁶ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 190

¹⁵⁷ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 196

5 Pojetí kultury a společnosti u Sigmunda Freuda

5.1. Kultura

„Lidská kultura – míním, tím vše, čímž se lidský život povznesl nad svoje animální podmínky a čím se liší od života zvířat, aniž rozlišuji kulturu a civilizaci – nám ukazuje dvě stránky. Jedna obsahuje všechno vědění a dovednosti, které si lidé osvojili, aby ovládli přírodní síly a získali statky k uspokojení svých potřeb, druhá zahrnuje všechna zařízení nutná k uspořádání lidských vztahů zejména k rozdělování dosažitelných statků. Oba směry kultury nejsou na sobě nezávislé, za první proto, že vzájemné vztahy lidí jsou hluboce ovlivňovány mírou pudového uspokojení, umožněnou existujícími statky, za druhé pak tím, že i člověk může být pro jiného člověka statkem, pokud je využíván jako pracovní síla nebo sexuální objekt, za třetí však proto, že každý jedinec je potenciálně nepřítelem kultury, která má být přece zájmem všelidským.“¹⁵⁸

Kulturu si dle Freudova názoru lidé vytvořili proto, aby se ubránili přírodním silám a mohli žít ve společenstvích. Pokud člověku kultura ubližuje stane se jeho nepřítelem. Kultura se však chová ke všem jejím členům stejně a nerozlišuje je.¹⁵⁹

Důležitým kulturním krokem se stalo nahrazení moci jedince mocí pospolitosti. Kulturní požadavkem je spravedlivost, což dle Freuda znamená, že žádný právní pořádek nebude porušen ve prospěch jednotlivce. Konečným výsledkem má být právo, ke kterému všichni jedinci schopní pospolitosti přispěli omezením svých pudů. Mělo by se jednat o právo nepřipouštějící hrubé násilí páchané na jednotlivcích.¹⁶⁰

„Od počátků kultury je každý jedinec potenciálním, mnohdy aktuálním nepřítelem civilizace, protože se svým sexuálním a agresivním sklonem víceméně staví proti celku. Navíc se člověk postavil proti přírodě, kterou bezohledně vykořisťuje v zájmu jakýchsi vzdálených iluzorních představ o dokonalém uspořádání lidské pospolitosti. Dějiny válek a dějiny mučení potvrzují jeho destruktivní povahu, potvrzují, že právě člověk, jakkoliv chválí sám sebe etickými úvahami, je tou nejhroznější bestii, která kráčí po zemském povrchu. V zájmu civilizace je ovšem nutné, aby se lidé vzdávali svých nároků na

¹⁵⁸ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 276–277

¹⁵⁹ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 284

¹⁶⁰ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Přeložil Ludvík HOŠEK. Praha: Hynek, 1998, s. 90

bezprostřední pudové uspokojování, poznali výhody principu reality a naučili se uspokojení odkládat.“¹⁶¹

Další významným rysem kultury je dle Freuda uspořádání sociálních vztahů mezi lidmi, ať už se jedná o sousedy, pomocné síly, sexuální partnery, členy rodiny nebo státu. Rozhodujícím kulturním krokem se stalo nahrazení vlivu jednotlivce mocí určitého společenství lidí. Dalším důležitým bodem je spravedlivost, aby požadavky jedince nebyly upřednostňovány na úkor společnosti.¹⁶²

Mezi charakteristické rysy kultury dle Freudova názoru také patří oceňování a péče o vyšší psychické činnosti, o intelektuální, vědecké a umělecké výkony, o vedoucí úlohu, kterou v lidském životě zaujímají ideje. Nejvyšší z těchto idejí jsou náboženské systémy, za kterými následují filosofické spekulace a vytváření lidských ideálů. Lidskými ideály Freud označuje lidské představy o dokonalosti jednotlivců, národů, celého lidstva a nároky, které vznikají na základě těchto ideálů.¹⁶³

Vývoj kultury lze označit jako proces, který probíhá na základě změn probíhajících v lidských pudových vlohách, jejichž uspokojování je ekonomickým úkolem lidského života. Některé pudy se transformují na charakterové vlastnosti. Jako příklad tohoto jevu je možné uvést anální erotiku dítěte. Zájem dítěte o vyměšovací funkci lidského těla, její produkty a orgány se postupně přeměňuje na skupinu vlastností, mezi které patří šetrnost a smysl pro pořádek a čistotnost, které mohou postupně vytvořit anální charakter. Právě pořádek a čistotnost patří mezi základní požadavky kultury, přestože jejich životní nezbytnost není viditelná.¹⁶⁴

5.1.1 Individuální svoboda

Svoboda jednotlivce dle Freudova názoru není kulturním statkem. Individuální svoboda patřila mezi nejvíce vážené hodnoty již před vznikem kultury, ovšem nebyla jí přisuzovaná velká váha, protože v té době nebyl jedinec schopen svou svobodu hájit. Vývoj kultury došlo k omezení svobody a je spravedlivé pro všechny lidské jedince, aby byla nastavená omezení pečlivě dodržována a platila pro všechny. To, co se v lidském společenství projevuje jako úsilí o svobodu může být vzbouřením proti nespravedlnosti,

¹⁶¹ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 174

¹⁶² FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 340–341

¹⁶³ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Přeložil Ludvík HOŠEK. Praha: Hynek, 1998, s. 88–89

¹⁶⁴ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Přeložil Ludvík HOŠEK. Praha: Hynek, 1998, s. 91

keré může sloužit ke kulturnímu rozvoji. Toto vzepření však může pocházet i ze zbytků osobnosti, která ještě nebyla zkrocená kulturním působením a může být zárodkem pro vznik nepřátelského postoje vůči kultuře. Snaha o získání svobody tedy bývá zaměřena proti některým formám a požadavkům kultury nebo proti ní samotné. Jedinec bude však vždy a za všech okolností hájit svou individuální svobodu i v případě nesouhlasu masy.¹⁶⁵

5.1.2 Vztah lásky a kultury

Dle názoru Sigmunda Freuda může být láska jedním z podkladů pro vznik a rozvoj kultury. Lidská pohlavní láska vede k vytváření nových rodin a na základě lásky odkloněné od cíle mohou vznikat přátelství důležitá pro kulturu. Historickým vývojem ztrácí poměr lásky ke kultuře svou jednoznačnost. Kulturní zájmy mohou být v rozporu s láskou a kultura může také svými omezeními ohrožovat lásku. Příčinu tohoto rozdělení není možné hned rozeznat ovšem jeho vznik je nevyhnutelný. Může se jevit jako konflikt mezi rodinou a větším společenstvím, ke kterému jedinec patří. Čím užší je soudržnost rodiny, tím více větší sklon mají její členové k uzavírání se před ostatními a následně pro ně může být náročnější začlenit se do širšího životního okruhu.¹⁶⁶

5.2 Společnost

„Základní funkcí společnosti je podle Freudova názoru vytvořit v každém jedinci vědomí, které si pak podrobují přirozené pudy. Avšak pudy nelze nijak snadno přemoci. Mají tak silné „náboje psychické energie“, že si neustále vynucují cestu do vědomí nebo k činnosti, avšak v zamaskovaných a překroucených formách. Společnost má za úkol klást člověku překážky. Kdyby člověk zůstal ve zvířecím stavu, bez společnosti, nemusely být pudy potlačovány a mohly se ukájet přímo. Avšak vznikla společnost a zvířecí člověk musel být v jejím zájmu zkrocen. Cenzorské svědomí pokládal Freud za činitele, který podrobuje a krotí primitivní pudy člověka.“¹⁶⁷

5.2.1 Tabu

Se slovem tabu se v běžném každodenním životě setkáváme často ve významu něco, co je vytěsněné ze společnosti či se nesluší o daném tématu na veřejnosti vyjadřovat.

Freud ve svém díle Totem a tabu uvádí, že význam slova tabu lze chápat jako posvátné, posvěcené, ale také i v opačném významu hroživé, nebezpečné, zakázané. Tabu lze

¹⁶⁵ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Přeložil Ludvík HOŠEK. Praha: Hynek, 1998, s. 90–91

¹⁶⁶ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Přeložil Ludvík HOŠEK. Praha: Hynek, 1998, s. 97–98

¹⁶⁷ WELLS, Harry K. *Pavlov a Freud*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 64

vypozorovat především v zákazech a omezeních. Původ tohoto jevu není dle Freudova názoru známý.¹⁶⁸

5.3 Náboženství

Náboženské představy lidí pochází dle Freudova názoru z kultury, která je tvoří. Domníval se, že se jedná o pouhé iluze. Náboženství vzniklo jako obrana proti přírodním silám a osudu. Nelze existenci náboženství dokázat, z toho důvodu nelze nikoho přinutit, aby v ně věřil. Jsou však i nevyvratitelná. Z psychologického hlediska mohou připomínat bludy, odlišné je, že náboženství nemusí být v každém případě mylná. Freud se ve svém bádání věnoval náboženským představám z hlediska psychologie, nezkoumal to, zda jsou pravdivá.¹⁶⁹

O náboženských učeních Freud kromě výše zmíněného tvrdil, že: *„V otázkách náboženství se lidé dopouštějí všemožných neupřímností a intelektuálních nemravů. Filozofové rozšiřují význam slov, až v nich zbude sotva co z původního smyslu, říkají „bůh“ nějaké nejasné abstrakci, kterou si sami utvořili, a jsou přece teď před celým světem věřícími deisty, mohou se holedbat, že poznali vyšší, čistší pojem boha, ačkoliv jejich bůh je jen nicotným stínem, a nikoli již onou mocnou osobností náboženského učení. Kritikové vytrvale prohlašují za „hluboce náboženského“ člověka, který se přiznává k pocitu lidské malosti a bezmocnosti před světem, ačkoliv tento pocit není podstatou nábožnosti, je jí teprve návazná reakce na tento pocit, která se jej pokouší překonat. Kdo nejde dál, kdo se pokorně spokojí s bezvýznamnou úlohou člověka ve velkém světě, je naopak bezbožný v nejvlastnějším slova smyslu.“*¹⁷⁰

Dle Freudova názoru si člověk, který se cítí bezmocně vytváří bohy, ze kterých má strach, aby získal jejich náklonost a pomocnou ruku.¹⁷¹

„Bohové si mají zachovat trojí úlohu: Mají zažehnat hrůzy přírody, smířit se s osudem a smrtí a odškodnit za veškerá utrpení a odříkání, která s sebou nese kulturní soužití (každá společnost je založena na nutnosti pracovat a potlačovat pudy). Jak roste znalost přírodních zákonů, soustřeďují se lidé na tuto třetí, morální funkci: Bohové mají člověku

¹⁶⁸ FREUD, Sigmund. *Totem a tabu: Vtip a jeho vztah k nevědomí: Teoretická část*. Praha: Práh, 1991, s. 22

¹⁶⁹ KÜNG, Hans. *Freud a budoucnost náboženství*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 42–44

¹⁷⁰ FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990, s. 297

¹⁷¹ KÜNG, Hans. *Freud a budoucnost náboženství*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 44

poskytnout vyšší životní cíl, nadsvětskou inteligenci či prozřetelnost, božské potvrzení morálních zákonů a posmrtný život.“¹⁷²

Náboženství má dle jeho názoru také 3 funkce, stejně jako bohové. Náboženství vysvětluje lidem odkud pochází a jak vznikl svět, poskytuje jim ochranu a slibuje štěstí v životním koloběhu a řídí jejich život předpisy, dle kterých by měli lidé myslet a jednat.
173

Lidé věří v náboženství, protože se jedná o odkaz jejich předků, který je těžkou zpochybnitelný. Důkazy dokazující pravdivost náboženství pocházejí z dávných dob, stejně jako vyprávění o existenci zázraků. Pokud by někdo měl pochybnosti o víře svých předků, mohl by se tak dopustit hříchu. Jedinec, který je od dětství veden k víře v náboženství nemá jinou možnost než se této kolektivní neurózy držet, protože by jinak přišel o své životní jistoty a mohl by ve svém životě ztroskotat.¹⁷⁴

Náboženství dle Freudova názoru vnucuje všem věřícím stejnou cestu vedoucí k získání štěstí a ochrany před utrpením. Technika náboženství spočívá ve snížení ceny lidského života a v deformaci obrazu reálného světa v blud, k tomuto kroku je zapotřebí zastrašení lidské inteligence. Násilnou fixací psychického infantilismu a za použití masového bludu lze prostřednictvím náboženství zabránit vzniku individuální neurózy.¹⁷⁵

Racionálně lze pochopit pouze to, že náboženství rýsuje iluze a dává lidem přísliby do budoucna. Rozumová stránka náboženství spočívá v rozvíjení iluzí, které jedinec potřebuje k životu.¹⁷⁶

¹⁷² KÜNG, Hans. *Freud a budoucnost náboženství*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 43

¹⁷³ KÜNG, Hans. *Freud a budoucnost náboženství*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 47

¹⁷⁴ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 175

¹⁷⁵ FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Přeložil Ludvík HOŠEK. Praha: Hynek, 1998, s. 79

¹⁷⁶ ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996, s. 175

6 Využití tématu ve výuce OV a ZSV

Téma myšlenek a psychoanalytického pohledu Sigmunda Freuda na svět kolem nás, člověka, společnost a kulturu je dle mého názoru na základní škole obtížně využitelné, protože je náročné na porozumění a děti na základní škole nejsou schopny zcela pochopit myšlenky tohoto celosvětově významného psychologa. Freudovy myšlenky z oblasti vývojové psychologie by bylo možné nastínit například v rámci učiva občanské výchovy na 2. stupni základní školy při výkladu látky o vývojových stádiích člověka. V této oblasti lze žákům okrajově představit jeho pojetí této problematiky a objasnit podstatu jednotlivých vývojových stádií. Domnívám se, že by dnešní žáky mohlo zaujmout srovnání náhledu na současnou vývojovou psychologii s myšlenkami a teoriemi Sigmunda Freuda. Ovšem je nutné tyto jeho názory značně zjednodušit a přizpůsobit chápání žáků základní školy natolik, aby pro ně byly srozumitelné a pochopitelné. Nutno přihlídnout také ke skutečnosti, že dnešní základní školy navštěvují v nemalé míře i děti se speciálními vzdělávacími potřebami a poruchami učení, pro které by mohlo být pochopení tohoto učiva problematické. K těmto žákům je třeba přistupovat individuálně, respektovat jejich vývoj a hledat optimální možnosti ke vzdělávání.

Vhodným způsobem předání problematiky týkající se pojetí vývojových období Sigmundem Freudem by mohlo být teoretické vysvětlení učiva s promítnutím prezentace, případně i vhodného výukového videa a následné procvičení a upevnění učiva prostřednictvím pracovního listu. Hlavním tématem tohoto učiva by byla samozřejmě vývojová psychologie dnešní doby a Freudovy myšlenky by byly pouze doplňující.

Na středních školách a gymnáziích je dle mého názoru toto téma již lépe realizovatelné a je možné se Freudovým myšlenkám věnovat podstatně hlouběji a podrobněji v hodinách základu společenských věd, literatury či biologie. Studenti středních škol a gymnázií jsou již vyspělejší a schopni pracovat i se složitější uchopitelnými informacemi. Na středních školách je možné se věnovat nejen vývojovým stádiím v pojetí Sigmunda Freuda, ale také strukturálnímu a topografickému modelu lidské psychiky či snům a možnostem jejich výkladu. Co se týká vývojových stádií je možné, jak už jsem zmínila výše, učivo propojit také v rámci mezipředmětových vztahů s poznatky získanými v hodinách biologie a literatury.

Vhodným zdrojem, který lze použít při tvorbě přípravy na hodinu vyučování studentů středních škol týkající se osobnosti Sigmunda Freuda je dle mého názoru kniha s názvem

Freud, jejíž autory jsou Richard Appignanesi a Oscar Zarete. Kniha je zpracována jako komiksově vyprávění týkající se života a tvorby Sigmunda Freuda, proto se domnívám, že by mohla být pro studenty zajímavá a upoutat jejich pozornost. Jednotlivé myšlenky jsou zjednodušeny a představeny tak, aby byly uchopitelné i pro laiky. V rámci hodin základu společenských věd bych si připravila ukázky z této knihy, ke kterým bych vytvořila pracovní list s různými úkoly, které by žáci v rámci samostatné práce vypracovali a následně bychom společně zkontrolovali a prodiskutovali řešení jednotlivých úkolů.

V hodinách základu společenských věd či literatury by bylo možné se také věnovat citátům Sigmunda Freuda, domnívám se, že s mnohými z nich se již žáci určitě setkali a znají je, ale neví, kam je zařadit a kdo je jejich autorem. Bylo by možné vést diskuzi o jednotlivých citátech a jejich možném výkladu a významu a zároveň by bylo vhodné se zamyslet nad jejich platností v současné době. Na začátku hodiny, jako úvod do tématu, by bylo vhodné použít aktivizační metody, například brainstorming nebo myšlenkovou mapu na téma Sigmund Freud, při kterých by žáci sdělovali informace, které je ve spojitosti s tímto jménem napadají. Jejich nápady by byly následně vyučující oceněny a používány v průběhu hodiny věnované tomuto významnému psychoanalytíkovi. Také by bylo možné na toto téma připravit skupinovou výuku, práci ve dvojicích či pokud by to bylo možné, využít počítače s internetem, na kterém by bylo možné vyhledávat informace či zajímavá edukační videa.

Další z možností zpestření probírání učiva na gymnáziu či jiné střední škole by také mohl být celodenní vzdělávací výlet do jeho rodného města s návštěvou muzea Sigmunda Freuda, které se nachází v jeho rodném domě. Myslím si, že tento výlet by pro žáky byl zábavným a zajímavým zpestřením výuky a zároveň by si jeho prostřednictvím osvojili nové poznatky a vědomosti. V rámci výletu lze žákům připravit pracovní list, který lze vyplnit na základě informací získaných návštěvou příborského muzea a města Příbor, ve kterém se nachází i busta tohoto významného rodáka.

Dle rámcového vzdělávacího programu gymnaziálního vzdělávání lze hovořit o díle Sigmunda Freuda v rámci vzdělávací oblasti Občanský a společenskovědní základ a zařadit jej do tematických celků Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti a Úvod do filozofie a religionistiky. V oblasti Člověk jako jedinec mohou být myšlenky Sigmunda Freuda zahrnuty do učiva podstata lidské psychiky, osobnost člověka a psychologie v každodenním životě. Tematický celek Člověk ve společnosti může hovořit o jeho

ideách v učivu společenská podstata člověka a sociální procesy. Také v Úvodu do filozofie a religionistiky mohou být jeho teorie představeny v učivu podstata filozofie, filozofie v dějinách a víra v lidském životě.¹⁷⁷

¹⁷⁷ BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, s. 39–42

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo především představení nejdůležitějších informací o životě Sigmunda Freuda, jeho zařazení v rámci psychologických směrů a shrnutí názorů na člověka, kulturu a společnost prostřednictvím rozboru jeho myšlenek a děl autorů, kteří se jeho tvorbou zabývali.

V první části jsem se věnovala životu Sigmunda Freuda. Následně jsem se zabývala psychologickým směrem nazývaným se psychoanalýza, kterou tento významný psycholog založil a jejímu zařazení v rámci systému psychologie. Nejrozsáhlejší část této práce, která je rozdělená do dvou kapitol, je věnována pojetí člověka, kultury a společnosti v dílech Sigmunda Freuda. V těchto kapitolách jsem se věnovala například modelům lidské psychiky, vývojovým stádiím dítěte, Oidipovskému komplexu, pudům, pojetí kultury, společnosti a náboženství. V závěrečné části práce jsem se zabývala využitím tématu ve výuce občanské výchovy na základní škole a společenských věd na střední škole. Také jsem zhodnotila klady a zápory začlenění myšlenek a názorů Sigmunda Freuda do vzdělávacího procesu dnešních základních a středních škol.

Přínosem této práce by mohlo dle mého názoru být představení nejdůležitějších informací týkajících se osobního i pracovního života Sigmunda Freuda a zároveň také přehled a shrnutí nejdůležitějších myšlenek a pojmů týkajících se člověka, kultury a společnosti jak pro širokou veřejnost, tak i pro žáky základních škol a studenty středních škol a gymnázií.

Obsah mé diplomové práce by mohl být rozvinut rozbohem dalších děl tohoto významného českého rodáka. Dále by bylo možné se hlouběji věnovat vývojové psychologii nebo porovnávat myšlenky a názory Sigmunda Freuda s ostatními významnými psychology, kteří se věnovali stejným či podobným tématům. Jednou z variant rozšíření by mohl být podrobnější pohled na psychoanalýzu, její vývoj a porovnání s ostatními psychologickými směry, ať už z dob působení Sigmunda Freuda či současnosti.

Mně osobně tato práce přinesla mnoho nových informací, které budu moci využít ve svém budoucím profesním životě při výuce občanské výchovy či společenských věd. Novým poznatkem, který jsem získala studiem literatury o Sigmundu Freudovi bylo jeho působení v roli vojenského lékaře v záloze v Olomouci v roce 1886.

Komplikací při psaní mé diplomové práce pro mě bylo zpracování a následné rozklíčování některých myšlenek Freudovy osobnosti, které jsou mnohdy složité a náročné na pochopení i interpretaci. Z tohoto důvodu jsem jako zdroje využila velké množství literatury od jiných autorů, kteří se tímto významným psychoanalytikem zabývali a dokázali jeho teorie a idey srozumitelněji uchopit a předložit čtenářům v reálnější a jednodušší podobě.

Jako přínos Sigmunda Freuda pro společnost považuji založení nového psychologického směru nazývaného se psychoanalýza. Freudovy metody, myšlenky a postupy představené v teoretických poznacích jsou dále rozvíjeny a prakticky využívány mnohými psychology a jinými odborníky dodnes. Velmi významné a přínosné jsou také modely lidské psychiky a vývojová stádia dítěte, se kterými se setkávají mimo jiné i studenti středních škol prostřednictvím hodin základu společenských věd. Na základě výše zmíněných argumentů se domnívám, že Sigmund Freud právem patří mezi nejvýznamnější a nejznámější osobnosti dvacátého století.

Prameny a literatura

- APPIGNANESI, Richard a Oscar ZARATE. *Freud*. Praha: Portál, 2004. Seznamte se---. ISBN 80-7178-850-3.
- BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
- CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1.
- CVEKL, Jiří. *Sigmund Freud*. 2. vyd. Přeložil Ota FRIEDMANN, přeložil Jiří CVEKL. Praha: Orbis, 1967, 244 s. Portréty, sv. 12. ISBN (Brož.).
- ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud, dobyvatel nevědomí*. Praha: Paseka, 1996. Historická paměť. ISBN 80-7185-082-9.
- FONAGY, Peter a Mary TARGET. *Psychoanalytické teorie: perspektivy z pohledu vývojové psychopatologie*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-993-3.
- FREUD, Sigmund a Jiří PECHAR. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy: Jedenáctá kniha*. 2. vydání. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997. ISBN 80-901601-9-0.
- FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*. Přeložil Miloš KOPAL, přeložil Jiří PECHAR. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998. ISBN 808612309x.
- FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Přeložil Ludvík HOŠEK. Praha: Hynek, 1998. Spektrum (Hynek). ISBN 80-86202-13-5.
- FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. Eseje (Odeon). ISBN 8020701095.
- FREUD, Sigmund. *Totem a tabu: Vtip a jeho vztah k nevědomí: Teoretická část*. Praha: Práh, 1991. ISBN 809008351x.
- FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 2., upr. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1994. ISBN 8090191606.
- FÜRST, Maria. *Psychologie: včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-199-0.
- KUČERA, Miloš. *Pud u Freuda*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3466-1.
- KÜNG, Hans. *Freud a budoucnost náboženství*. Praha: Vyšehrad, 2010. Teologie (Vyšehrad). ISBN 9788074290152.

- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024712849.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
- MARKUS, Georg. *Sigmund Freud a tajemství duše: životopis*. Přeložil Eva ČERVINKOVÁ. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-447-6.
- MIKOTA, Václav, LOUŽEK, Marek, ed. *150 let od narození Sigmunda Freuda: sborník textů*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. Ekonomika, právo, politika. ISBN 80-86547-56-6.
- MITCHELL, Stephen A. a Margaret J. BLACK. *Freud a po Freudovi: dějiny moderního psychoanalytického myšlení*. Praha: Triton, 1999. ISBN 80-7254-029-7.
- PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0871-X.
- PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-0871-3.
- SCHWARTZ, Joseph. *Dějiny psychoanalýzy*. Přeložil Lenka NĚMEČKOVÁ. Praha: Triton, 2003. ISBN 8072543938.
- STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996. Osobnosti (Argo). ISBN 80-85794-93-4.
- VYMĚTAL, Jan. *Úvod do psychoterapie. 3.*, aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 9788024726670.
- WELLS, Harry K. *Pavlov a Freud*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963.

Internetové zdroje

- Expozice v rodném domě S. Freuda. *RODNÝ DŮM SIGMUNDA FREUDA* [online]. [cit. 2020-05-25]. Dostupné z: <http://www.freudmuseum.cz/rodny-dum/expozice.php>
- Rodný dům SIGMUNDA FREUDA – Muzeum Příbor. *PRIBOR.CZ* [online]. [cit. 2020-05]. Dostupné z: <https://www.pribor.cz/cz/rodny-dum-sigmunda-freuda-muzeum/>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Alena Vojáčková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	K některým problémům člověka, kultury a společnosti v dílech Sigmunda Freuda
Název v angličtině:	To some of the problems of the human beings, culture and society in the works of Sigmund Freud
Anotace práce:	Tématem této diplomové práce je pojetí člověka, kultury a společnosti v dílech Sigmunda Freuda. Cílem práce bylo shrnutí hlavních informací o životě Sigmunda Freuda, zařazení psychoanalýzy do systému psychologie a přehled jeho nejdůležitějších myšlenek týkajících se člověka, kultury a společnosti.
Klíčová slova:	Sigmund Freud, psychoanalýza, člověk, kultura, společnost, náboženství, psychologie, filosofie
Anotace v angličtině:	The topic of this dissertation is the interpretation of a human being, culture and society in Sigmund Freud's works. The aim of the work is the summary of key information about Sigmund Freud's life, inclusion of psychoanalysis in a psychological system as well as overview of Freud's most significant theories concerning the human being, culture and society.

Klíčová slova v angličtině:	Sigmund Freud, psychoanalysis, human being, culture, society, religion, psychology, philosophy
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	61 stran
Jazyk práce:	český jazyk